

Tuire Fjäder
Tanja Varetto-Schnitter

Perheiden kokemuksia lastensuojelun perhe- työstä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi Yamk

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

3.11.2014

Tekijät Otsikko	Tuire Fjäder, Tanja Varetto-Schnitter Perheiden kokemuksia lastensuojelun perhetyöstä
Sivumäärä Aika	48 sivua + 4 liitettä 3.11.2014
Tutkinto	Sosionomi ylempi AMK
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaaja	Lehtori Mervi Nyman
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä asiakkailta tietoa lastensuojelun perhetyön prosessista. Halusimme selvittää kouluikäisten lasten ja heidän vanhempien kokemuksellista tietoa lastensuojelun perhetyöstä. Tutkimukseen haastattelimme Itä-Helsingin alueella lastensuojelun perhetyön asiakkaita ja heidän vanhempiaan.</p> <p>Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua ja aineiston analyysissa on käytetty teemoittelua sekä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tutkimukseen osallistui yhdeksän perhettä; yhdeksän äitiä ja viisi lasta. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina Itä-Helsingin suuralueella kevään 2014 aikana. Haastateltavat olivat lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin eri vaiheissa. Teoriaosuudessa käytiin läpi osallisuutta, vuorovaikutusta, asiakaslähtöisyyttä, lastensuojelun perhetyötä ohjaavia lakeja sekä ekokulttuurista teoriaa.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittavat, että lastensuojelun perhetyö on lisännyt perheiden sisäistä elämänhallintaa, hyvinvointia sekä toimintakykyä. Työskentelyssä on huomioitu lasten ja vanhempien voimavarat yksilöllisesti ja joustavasti. Lastensuojelun perhetyö on koettu kokonaisvaltaiseksi tukimuodoksi jossa on huomioitu hyvin kaikki perheen yhteistyötahot.</p>	
Avainsanat	lastensuojelu, perhetyö, kokemus, osallisuus

Authors Title	Tuire Fjäder and Tanja Varetto-Schnitter Experiences of child welfare family work
Number of Pages Date	48 pages + 4 appendices 3.11.2014
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor	Senior Lecturer Mervi Nyman
<p>ABSTRACT</p> <p>Aim of this study was to gather experiential knowledge about the family work process from child welfare clients. The clients were school-aged children and their parents who had participated in family work in the Eastern part Helsinki.</p> <p>This thesis is a qualitative study. The Data collection method was a semi-structured theme interview, and the data were analysed using thematisation as well as data-driven content analysis. Nine families participated in the study: nine mothers and five children The interviews were held as individual interviews in the Eastern part of Helsinki during spring 2014. The interviewees were all in different stages in the family work process.</p> <p>The theoretical part of the thesis addresses the following topics: participation, interaction, customer orientation approach, laws that guide child welfare family work and ecocultural theory.</p> <p>In conclusion, the results show that families' internal life management, wellbeing and performance have increased during the child welfare family work process. In the child welfare family work, parents' resources have been considered individually and flexibly.</p> <p>Child welfare family work has been experienced as In addition, child welfare family work has been experienced as a comprehensive support system where all the partners working with the family have been well considered.</p>	
Keywords	child welfare, family work, experience, involvement

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Teoreettinen tausta	3
2.1	Osallisuus	3
2.2	Vuorovaikutus	7
2.3	Asiakaslähtöisyys	8
2.4	Lastensuojelun asiakassuunnitelma	9
3	Lastensuojelun perhetyötä ohjaavat lait	11
3.1	Sosiaalihuoltolaki	11
3.2	Lastensuojelulaki	11
4	Lastensuojelun perhetyö	14
4.1	Avohuollon tukitoimet	14
4.2	Lastensuojelun perhetyö	14
4.3	Ekokulttuurinen teoria	17
4.4	Helsingin kaupungin lastensuojelun perhetyön palvelukuvaus	19
5	Aikaisemmat tutkimukset lastensuojelun perhetyöstä	21
6	Tutkimuksen toteuttaminen	23
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	23
6.2	Tutkimusmenetelmä	23
6.3	Aineiston keruu ja analyysi	24
7	Tutkimustulokset	27
7.1	Osallistuminen lastensuojelun asiakassuunnitelman laatimiseen	27
7.2	Monipuolista lastensuojelun perhetyön markkinointia vanhemmille	28
7.3	Perhetyön tavoitteet ja prosessi	29
7.3.1	Lastensuojelun perhetyön tavoitteet ovat yhdessä laaditut	29
7.3.2	Osallistavaa lastensuojelun perhetyötä vanhempien kokemana	30
7.3.3	Vanhemman kuulluksi tuleminen lastensuojelun perhetyössä	31
7.4	Vaikuttavaa lastensuojelun perhetyötä vanhemman kokemana	31
7.5	Vanhempien kokemuksia yhteistyöstä	32
7.6	Alakouluikäisten lasten kokemuksia	33
7.7	Yläkouluikäisten lasten kokemuksia	34

8 Johtopäätökset	36
9 Luotettavuus ja eettisyys	40
10 Pohdinta	42
Lähteet	45
Liitteet	1
Suostumuslupalomake	1
Haastattelulupalomake	2
Haastattelukysymykset vanhemmille	3
Haastattelukysymykset alakouluikäisille lapsille	4

1 Johdanto

Lastensuojelun perhetyö on yksi lastensuojelun avohuollon palvelu- ja tukimuoto, jonka tarkoituksena on tukea tilapäisesti lapsiperheitä arkielämän hallinnassa, voimavarojen vahvistamisessa, vanhemmuudessa, sekä lasten ja nuorten kasvatustehtävässä. Perhetyön pääasiallisena menetelmänä on yhdessä keskusteleminen ja tiedon antaminen muun muassa arjen toimivuudesta, lasten kehitysvaiheista ja -tarpeista sekä kasvatusasioista. Lastensuojelun perhetyössä työskentelevät pääsääntöisesti sosionomi AMK koulutuksen saaneet työntekijät.

Lastensuojelun perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista perheen tilanteen selvittelyä, tukemista ja palvelua, jota Helsingissä haetaan lapsen vastuusosiaalityöntekijän kirjallisella hakemuksella. Helsingin kaupungin lastensuojelun perhetyölle tehdään tavoitteet ensimmäisessä tapaamisessa, johon osallistuvat asiakasperhe, sosiaalityöntekijä sekä sosiaaliohjaaja. Ensimmäisessä tapaamisessa sovitaan tavoitteiden lisäksi tapaamisten tiheys, väliarvio ja alustava kesto.

Lastensuojelun perhetyö on tukimuotona ollut jo vuosia ja perhetyötä on yleisesti tutkittu paljon. Lasten ja vanhempien kokemuksia perhetyön prosessista ei ole tutkittu Helsingin kaupungin vuoden 2013 organisaatio muutosten jälkeen.

Kiinnostus opinnäytetyön aiheeseen nousi jo syksyllä 2013, jolloin keskustelimme työyhteisössämme lastensuojelun perhetyön kehittämisestä. Asiakkaiden kokemuksellinen tieto on erittäin tärkeää ja tämän tiedon nostaminen esille on osallisuuden ja kehittämisen kannalta keskeisintä.

Olimme pohtineet aiemmin kuinka asiakastietoa voitaisiin kerätä ja tämän pohdinnan tuloksena päätimme tehdä aiheesta opinnäytetyömme. Lisäksi aihe kiinnosti meitä molempia, sillä työskentelemme molemmat lastensuojelun sosiaaliohjaajina Helsingin kaupungilla tehden lastensuojelun perhetyötä.

Uudessa lastensuojelulaissa korostetaan erityisesti lapsen osallisuutta. Osallisuuteen kuuluvat lapsen mielipiteen selvittäminen ja lapsen puhevallankäyttö iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsen osallisuus on keskeinen lähtökohta lastensuojelussa ja se on huomioitava kaikessa työskentelyssä. Lapsen osallisuus koostuu myös oikeudesta saada

tietoa itseään koskevista asioista ja päätöksistä sekä mahdollisuudesta ilmaista oma mielipiteensä ja vaikuttaa osallisuuteen. Lapsen mielipiteisiin ja toivomuksiin tulee kiinnittää huomiota lastensuojelua toteutettaessa. (Saastamoinen 2010: 65 – 66.)

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä on puolistrukturoitu teemahaastattelu ja aineistoa analysoitaessa on käytetty teemoittelua sekä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tutkimukseen osallistui yhdeksän perhettä; yhdeksän äitiä ja viisi lasta. Haastattelut on toteutettu yksilöhaastatteluina Itä-Helsingin seuraluella kevään 2014 aikana. Haastateltavat ovat lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin eri vaiheissa. Teoriaosuudessa käydään läpi osallisuutta, vuorovaikutusta, asiakaslähtöisyyttä, lastensuojelun perhetyötä ohjaavia lakeja sekä ekokulttuurista teoriaa.

2 Teoreettinen tausta

2.1 Osallisuus

Osallisuudella tarkoitetaan Hotarin, Orasen & Pösön (2013) mukaan johonkin yhteisöön kuulumista, liittymistä ja siihen vaikuttamista. Lapsen identiteetin kehittymisen kannalta on merkittävää olla mukana ja osallistua itseään koskevien asioiden käsittelyyn. Lapsi rakentaa ymmärrystä itsestään läheisverkostoon osallistumalla, siitä kuka minä olen, miten elän ja mihin kuulun. Osallistuminen on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytys, jonka avulla opitaan sosiaalisia vuorovaikutustaitoja. (Hotari — Oranen — Pösö 2013: 149.)

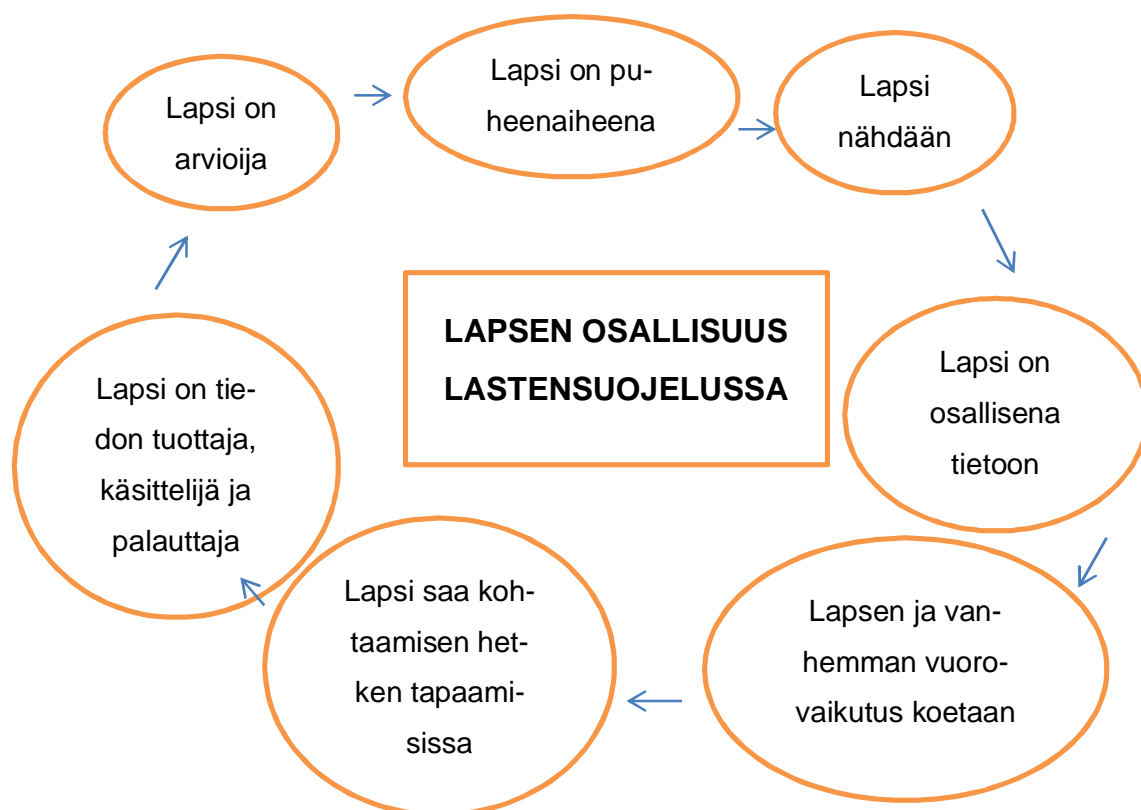
Osallisuuden käsite on yleinen erityisesti käytäessä keskustelua lasten mahdollisuuksista osallistua erilaisissa toimintaympäristöissä. Lasten osallisuus toteutuu kun he pääsevät tietynlaisessa ilmapiirissä osallistumaan tietynlaiseen toimintaan (Tanskanen — Timonen-Kallio 2010: 19). Hotarin, Orasen & Pösön (2009) mukaan lapsen osallisuudessa on kyse siitä, kuinka lapsi itse voi olla mukana toteuttamassa, määrittämässä ja arvioimassa työtä, jota hänen edun turvaamiseksi tehdään. (Hotari — Oranen — Pösö 2009: 117.)

Nykyinen lastensuojelulaki korostaa voimakkaasti lapsen oikeutta osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn. Tavoitteena on ollut nimenomaan lapsen toimijaroolin vahvistaminen. Lasten osallisuudella ja vaikuttamismahdollisuuksilla omiin asioihin on merkityksensä myös lapsen syrjäytymisriskien näkökulmasta. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Myös Yhdistyneen kansakunnan (YK:n) lapsen oikeuksien sopimuksessa on määritelty, että jokaisella lapsella on oikeus osallisuuteen. Lapsella tulee olla oikeus ilmaista itseään sekä oikeus osallistua kaikkiin itseään koskeviin asioihin lapsen kehitystaso ja ikä huomioiden. (Hotari — Oranen — Pösö 2013: 149 – 151.)

Osallisuuden käsite on käyttökelpoinen monitulkintaisuudestaan ja joskus ongelmallisesta käytöstään huolimatta ja sillä on selkeästi positiivinen kaiku. Osallisuus kuvaa hyvin sitä, mihin sillä tähdätään eli se on sama kuin olla osana jotakin laajempaa kokonaisuutta. Osallisuus puheella voidaan myös peittää eriarvoisuuden käsittelyä, valtaresursien epätasaista jakautumista, ihmisten ja ihmisryhmien syrjäyttämistä. (Hyväri: 2012.)

Uusi lastensuojelulaki korostaa lapsen osallisuutta. Muukkosen (2008) mukaan osallisuus on kokemuksellista ja sen parhaana arvioijana on asiakas itse. Osallisuuden kokemus on aina henkilökohtainen. Työntekijä voi tuoda esiin reunaehdot ja puitteet mutta ei voi arvioida osallisuuden onnistumista. Lapsella pitäisi lastensuojelussa olla mahdollisuus määritellä osallisuuden tapaa, ajankohtaa ja määrää. Osallisuuden mahdollisuutta tulisi tarjota lapselle usein erilaisissa tilanteissa mutta mikäli lapsi kieltäytyy tai rajaa osallistumisestaan on myös sitä kunnioitettava. Hyvä osallisuus ei tarkoita määrältään useaa tapaamista. (Muukkonen 2008: 148 – 149.)

Lapsen osallisuus (ks. kuvio 1). rakentuu ja toteutuu kahdella eri tasolla, joko yksittäisinä kohtaamisina tai asiakasprosessin osien kokonaisuutena. Osallisuuden rakentavia elementtejä ovat; lapsen oleminen puheenaiheena, lapsen näkeminen, lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus työntekijän kokemana, lapsen tieto lastensuojelun asiakkuudesta ja omasta tilanteestaan, Lapsen kohtaamisajan määrä, lapsen oleminen keskiössä kohtaamishetkellä sekä lapsen rooli arvioijana. (Muukkonen 2008: 154.)

Kuvio 1. Lapsen osallisuuden rakentuminen lastensuojelussa (Muukkonen 2008: 154)

Perustuslain mukaan lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä ja lapsella on oikeus osallistua itseään koskevien asioiden päättämisessä oman kehitystasonsa mukaan. Yk.n (Yhdistyneet kansakunnat) lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklassa säädetään myös, että lapsen osallisuus on huomioitava hänen kehityksensä ja iän mukaan, vastaavanlainen säädös on myös Suomen sosiaalihuoltolaissa. Lapsi on iästä riippumatta lastensuojelun asiassaan aina asianosainen. Tämän perusteella lapsen näkökulma on otettava aina huomioon ja häntä on informoitava häntä koskevissa toimenpiteissä sekä hänen mielipiteensä on otettava huomioon. Lastensuojelussa lapsen osallisuus on yksi keskeisin periaatteista, joten lapsella tulee olla vaikuttamismahdollisuus itseään koskevissa asioissa. (Saastamoinen 2010: 65–69.)

Lastensuojelulaissa korostetaan erityisesti lapsen kanssa työskentelyä. Lapsen osallisuuteen laissa kuuluu lapsen kuuleminen, lapsen mielipiteen selvittäminen, lapsen puhevallan käyttö sekä mahdollisuus edunvalvojaan. Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten lapsi voi olla mukana kehittämässä, arvioimassa ja toteuttamassa hänen etunsa mukaisesti tehtävää työtä. Lapsella tulee olla oikeus ilmaista omia mielipiteitä sekä saada tietoa itseään koskevista asioista. Lapsen osallisuus on keskeinen lähtökohta työskentelyssä ja se tulee huomioida kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lastensuojelussa kaikenikäisten lasten toiveet ja mielipiteet tulee huomioida työskentelyssä. Mitä tärkeämmästä asiasta lapsen elämässä on kyse, sitä tärkeämpi on kuulla hänen oma mielipiteensä. Kuitenkin tulee ottaa huomioon, että saattaa olla tilanteita, joissa lapsi ei osaa arvioida tai ei välitä omasta tilanteestaan. (Saastamoinen 2010: 65 – 69.)

Lapsen mielipidettä selvitettäessä ja kuulemisessa ei lapsella saa antaa sellaisia tietoja, jotka vaarantavat hänen kehitystään tai ovat vastoin lapsen muuta yksityistä etua. Lapsen mielipidettä tulee selvittää hienovaraisesti ja siten ettei siitä aiheudu haittaa hänelle ja hänen vanhempiensa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen voi jättää selvittämättä vain, jos siitä on haittaa hänen kehitykselle tai sitä ei koeta tarpeelliseksi. Lapsen mielipiteen selvittelyssä tulee huomioida, että lapsi pystyy aidosti ja vapaasti ilmaisemaan käsityksensä asioistansa. Lapsen tulee tietää miksi hänen mielipidettään selvitetään ja mihin tietoa käytetään. Lapsella on myös oikeus olla ilmaise-matta mitään mielipidettä häntä koskevissa asioissa sekä selvittelyn tulee tapahtua mahdollisimman myönteisellä ja turvallisella tavalla. (Saastamoinen 2010: 65 – 69.)

Taulukko 1. Osallisuus: valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet (mukaillen Shier 2001)

	VALMIUDET Onko työntekijöillä tarvittavat valmiudet?	MAHDOLLISUUDET Onko tämä mahdollista (resurssit, organisaatio, tilat, välineet jne.)?	VELVOITTEET Onko rakenteita, jotka velvoittavat tähän (esim. lainsäädäntö, toimintaohjeet, vakiintuneet käytännöt)?
5. Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta	Olenko valmis jakamaan valtaa lasten kanssa?		Miten lainsäädäntö määrittää työntekijän vastuun rajat?
4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon		Mahdollistavatko organisaatiomme rakenteet lasten ottamisen mukaan päätöksentekoon	
3. Lasten näkemykset otetaan huomioon	Olenko valmis ottamaan lasten ajatukset vakavasti?		Lapsen oikeuksien sopimus 12. artikla +Lsl 417/2007
2. Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa		Onko meillä tarvittavat välineet kehitysvammaisten lasten auttamiseksi itsensä ilmaisemisessa?	Lsl 417/2007 + lain perustelut (HE 252/2006)
1. Lapsia kuunnellaan		Onko luvallista käyttää aikaa lasten kuunteleminen?	Lsl 417/ 2007

(Hotari — Oranen — Pösö 2013: 152)

Shierin (2001) osallisuusmallissa (ks. taulukko 1.) on viisi porrasta; alimmalla portaalla on matalin osallisuuden aste ja ylimmällä portaalla korkein. Jotta lapsen oikeuksien minimi edellytykset voisivat toteutua, tulisi ensimmäisten kolmen portaan määrittämien asioiden toteutua. Ensimmäisellä portaalla on lasten kuunteleminen, toisella portaalla lapsia tuetaan omien mielipiteiden ilmaisemisessa, kolmannella portaalla huomioidaan lasten näkemyksiä. Neljännellä portaalla lapset otetaan päätöksentekoon mukaan ja viidennessä, korkeimmalla portaalla, jaetaan lasten kanssa vastuuta ja valtaa. (Hotari — Oranen — Pösö 2013: 152.)

2.2 Vuorovaikutus

Kaskela & Kekkonen (2006) määrittelevät vuorovaikutuksen dialogiksi, joka sisältää taidon ajatella, puhua ja toimia yhdessä. Vuorovaikutuksen tärkein avain on kuulemisessa. Ainoastaan kuulevasta suhteesta voi rakentua aitoa vuorovaikutusta. Hyvä vuorovaikutus toteutuu ihmisten välisessä tasa-arvoisessa puheessa, jossa toisen tietämys ei ole arvokkaampaa kuin toisen. Vuorovaikutuksellisessa keskustelussa on mahdollista olla eri mieltä, sillä sitä kannattelee kuulemisen ja kunnioituksen kokemus. (Kaskela — Kekkonen 2006: 38.) Vuorovaikutus on työnkohde, koska työssä kiinnitetään aina huomiota seikkoihin ja ilmiöihin jotka tulevat näkyväksi ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Myllärniemi 2007: 45).

Kuuleminen ja kuunteleminen ovat ensisijaisia taitoja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kuuleminen on taitoa ja suhteen luomista toiseen ihmiseen. Kuunteleminen on taas toisen ihmisen kunnioittamista, ymmärtämistä, eleitä ja kysymyksiä. Kuuntelemissa on tärkeää luoda miellyttävä ja välitön ilmapiiri. Toisen ihmisen kuuleminen välittyy empaattisuutena ja aitona kiinnostuksena toista ihmistä kohtaan. On huomioitava, että aktiivista kuuntelua on myös sanattomien viestien, ilmeiden ja eleiden huomaaminen. Jotta voi olla kuulevassa suhteessa, on osattava asettua kuuntelemaan toisen ihmisen asiaa, ajatuksia ja puhetta. Kuunteleminen vaatii aina aitoa läsnäoloa, jolloin kuuntelija keskittyy ja eläytyy kuuntelemiseen. (Kaskela — Kekkonen 2006: 32.)

Järvisen, Lankisen, Taajamon, Veistilän & Virolaisen (2012) mukaan lastensuojelun perhetyössä työntekijöiden tulisi näyttää perheille, että heidät hyväksytään sellaisenaan ja heitä arvostetaan. Myönteinen suhde on kunnioittamisen perusta. Vuorovaikutus on keskinäistä kunnioittamista, hyväksymistä ja arvostamista. Vanhemmista tulee ajatella

myönteisesti, huolimatta heidän henkilökohtaisista ominaisuuksistaan tai ongelmistaan, asemastaan, arvoistaan tai kansalaisuudestaan. Kunnioittava asenne näkyy siinä, että työntekijä arvostaa ja hyväksyy ihmisen sellaisenaan kuin hän on ja joka ilmenee työntekijän ajatuksina ja tekoina. Rehellisyys, ja avoin keskustelu ovat tapoja, joilla voidaan osoittaa kunnioitusta vanhempia ja perheitä kohtaan. (Järvinen — Lankinen — Taajamo — Veistilä — Virolainen 2012: 21 — 22.)

Järvisen & kumpp. (2012) mukaan hyvä yhteistyö edellyttää luottamusta, joka edistää asioiden monipuolista ja rehellistä käsittelyä. Vuorovaikutuksella on suuri merkitys avoimessa luottamuksellisessa suhteessa, arat asiat uskalletaan ottaa puheeksi sekä asioista uskalletaan myös olla eri mieltä ja valehtelemiseen puututaan heti. Palautetta uskalletaan antaa niin myönteisissä kuin kielteisissäkin asioissa puolin ja toisin. Huolen aiheita ja vaikeita asioita pystytään käsittelemään hyvin toimivassa yhteistyössä ilman että yksittäisen perheenjäsenen tai työntekijän tarvitsee pelätä jonkun vetäytymistä työskentelystä. Perheen asioissa yhteydenotot yhteistyökumppaneihin tapahtuu perheen luvalla. Asiakkaan tulee tietää kenen tai keiden kanssa hänen asioistaan puhutaan ja käsitellään, sekä mikäli perheen tietoja luovutetaan eteenpäin. (Järvinen & kumpp. 2012: 21 — 22.) Lastensuojelun perhetyössä luottamus on keskeisimpiä tekijöitä koko prosessin onnistumisen kannalta.

2.3 Asiakaslähtöisyys

Tässä luvussa tarkoitamme asiakaslähtöisyydellä myös lapsi- ja perhelähtöistä näkökulmaa. Järvisen & kumpp. (2012) mukaan asiakaslähtöisyydellä tarkoitetaan sosiaali- ja terveystoimessa asiakkaiden toiveiden ja tarpeiden kuulemista. Tähän kuuluvat asiakkaiden oikeuksien lisääminen ja oikeuksista tiedottaminen. Asiakaslähtöisyys ilmenee perheenjäsenten kunnioittamisena ja kuuntelemisena. Asiakaslähtöisyys on perhetyön periaate, jossa lapset, aikuiset ja perheet ovat itsenäisiä asiakkaita sekä aktiivisia toimijoita. Työskentelyssä on tärkeätä nähdä lapsi osana kokonaisuutta, jokainen perheenjäsen tulee nähdä yksilöinä, vaikka he ovat sidoksissa toinen toisiinsa. Asiakaslähtöisyyttä kuvaavia periaatteita ovat muun muassa omien tarinoiden ja kokemusten ainutlaatuisuus, asiakkaan kunnioittaminen, luottamuksellisuus, avoimuus ja rehellisyys sekä valinnan mahdollisuus ja kokonaisvaltaisuus. (Järvinen & kumpp. 2012: 17— 20.)

Työntekijän on hyvä muistaa jokaisen perheen ainutkertaisuus. Lastensuojelun perhe-työssä tulee keskittyä jokaisen perheen yksilöllisiin tarpeisiin. Lastensuojelun perhe-työssä perheen jäseniä pyritään tukemaan oman elämänsä asiantuntijoiksi, aktiivisiksi toimijoiksi sekä muutoksen vastuullisiksi toteuttajiksi. Perheen täytyy itse tehdä haluttu muutos, koska ulkopuoliset eivät voi muuttaa tilannetta perheen puolesta. Työntekijän on tietoisesti varottava tekemästä perheen puolesta päätöksiä ja hoitamasta sellaisia asioita, joita perhe on itse kykenevä hoitaa. Perhe arvioi säännöllisesti yhdessä työntekijän kanssa perheelle asetettujen tavoitteiden toteutumista, joita voidaan muuttaa tarpeen mukaan. Työntekijän vastuulla on sopeutuminen perheen arkeen ja rytmiin sekä osata huomioida yksilölliset tarpeet. Työskentelyn onnistumista tukee se, että työntekijä ei asetu perheen yläpuolelle. (Järvinen & kumpp. 2012: 17 – 20.)

Asiakkaan kunnioittaminen tarkoittaa itsemääräämisoikeutta. Tärkeää on tunnistaa asiakkaan tunteet hyväksymällä ja sanoittamalla niitä. Jokainen perhe määrittelee itse sen keitä perheeseen kuuluu ja millainen se on, sekä ketkä ovat perhetyön työskentelyssä mukana. (Järvinen & kumpp. 2012: 21 – 24.)

2.4 Lastensuojelun asiakassuunnitelma

Sosiaalihuollon asiakaslain mukaan jokaisella sosiaalihuollon asiakkaalla tulee olla laadittuna palvelu-, hoito- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen ohjaus tai neuvonta. Lastensuojelun asiakassuunnitelman tarkoituksena on lapsen kokonaisvaltainen arviointi lapsen ja hänen perheensä tilanteesta, sekä turvata riittävän pitkäjänteinen tuki. Asiakassuunnitelma on keskeisessä roolissa lapsen edun, tarvittavien tukitoimien ja palveluiden suunnittelussa sekä toteuttamisessa lapselle ja hänen perheelle. Asiakassuunnitelma on yksi osa tavoitteellista ja suunnitelmallista sosiaalityötä ja lastensuojelun tulee lähtökohtaisesti aina perustua asiakkaalle tehtyyn suunnitelmaan. (Saastamoinen 2010: 81 – 83.)

Asiakassuunnitelma tulee laatia yhdessä asiakaslapsen sekä hänen vanhempiansa tai huoltajien kanssa. Suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. (Ihalainen – Kettunen 2011: 227.) Asiakassuunnitelman laatiminen ei tarvitse asiakkaan suostumusta, se on laadittava jokaiselle asiakkaalle ja siitä tulee antaa tieto kaikille asianosaisille. Asiakassuunnitelmassa tulee näkyä asiakkaan tuen ja palvelun tarve sekä suunnitelman tarkastusajankohta ja vastuuhenkilöt. (Saastamoinen 2010: 81 – 83.)

Muukkosen (2008) mukaan asiakassuunnitelma voidaan nähdä niin sanottuna ankku-rina, johon asiakkaan kanssa tehty työ kiinnittyy. Asiakassuunnitelman on ennen kaikkea tuettava perheen oikeusturvaa sekä autettava perhettä työskentelyyn motivoitumisessa. Työn arvioiminen vaikeutuu, jos työlle ei ole tehty suunnitelmaa. Asiakassuunnitelmaan tulisi kirjata kaikki asiat ja olosuhteet, joihin lastensuojelun työskentelyn keinoin pyritään vaikuttamaan. (Muukkonen 2008: 44.)

3 Lastensuojelun perhetyötä ohjaavat lait

3.1 Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolaki on yleislaki, joka säätelee sosiaalihuoltoa. Sosiaalihuoltolaki koskee sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia ja niihin liittyviä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. Sosiaali- ja terveysministeriö huolehti sosiaalihuollon yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta. Sosiaalihuoltolaissa määrätään, että sosiaalihuoltoon kuuluvista tehtävistä huolehtii joko yhden tai useamman kunnan yhteinen sosiaalilautakunta. Sosiaalihuoltolakia on täsmennetty sosiaalihuoltoasetuksella, jossa palvelujen antamisen periaatteita sekä joidenkin palvelujen sisältöä on tarkemmin kuvailtu. (Sosiaalihuoltolaki, 1982.)

Sosiaalihuollon lainsäädännön tehtäviä ovat muun muassa, luoda valtakunnallisesti yhdenmukaiset järjestämispuitteet, määritellä taloudelliset resurssit, turvata asiakkaiden oikeudet, asettaa tavoitteita sekä turvata laatu ja kelpoisuusehdot. (Kananoja – Lähteinen – Marjamäki – Laiho – Sarvimäki – Karjalainen – Seppänen 2007. 49.)

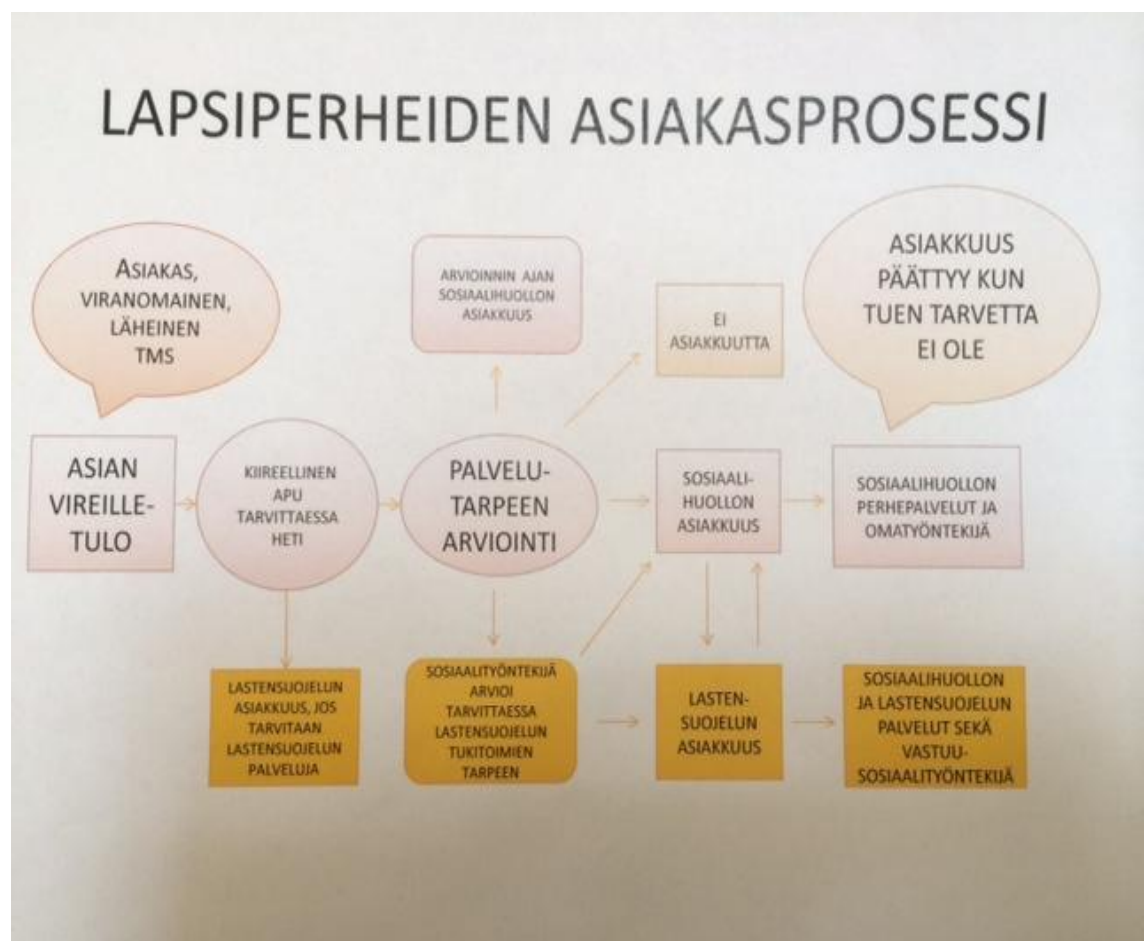
Sosiaalihuoltolain mukaan kunnalla on velvollisuus huolehtia yleisten sosiaalipalvelujen järjestämisestä, joita ovat sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelut, asumispalvelut, laitoshuolto, perhehoito, vammaisten henkilöiden työllistämistä tukeva toiminta ja vammaisten henkilöiden työtoiminta, omaishoidon tuki sekä muut erityislaissa tarkemmin säädetty kunnan sosiaalihuoltoon kuuluvat tehtävät. Lisäksi kunnalla on velvollisuus huolehtia sosiaalihuoltolaissa mainituista sosiaalipalveluista, joista on säädetty erilliset lait. (Sosiaalihuoltolaki, 1982.)

3.2 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista sekä heidän tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lastensuojelun on tuettava

vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Lastensuojelu voi olla lapsi- tai perhekohtaista lastensuojelua. Lastensuojelu aloitetaan aina tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys, tämän jälkeen tehdään asiakassuunnitelma ja saatetaan järjestää avohuollon tukitoimina esimerkiksi perhetyötä. (ks. kuvio 2). (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Kuvio 2. Lastensuojelun asiakasprosessi

(Sosiaali- ja terveysministeriö: 2014)

Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan vuonna 2008. Uudessa lastensuojelulaissa on huomioitu erityisesti lapsen ja perheen osallisuuden ja oikeudellisuuden tehostaminen ja kunnan velvollisuuksien täsmentäminen. Uuden lain tavoitteina ovat ennaltaehkäisy, varhainen tukeminen ja avohuolto. Myös lastensuojelun prosesseja ja menettelytapoja on

uudistettu. Näiden uudistusten myötä myös kunnille on tullut velvollisuus täsmentää lastensuojelulain käytäntöjä. Kunnilla on oltava suunnitelmat lastensuojelun toiminnasta ja resursseista, ennaltaehkäisevän sekä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun osalta. Lastensuojelu perustuu lapsen kansainvälisesti tunnustettuihin oikeuksiin, joita ovat mm. erityisesti suojelu, oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

4 Lastensuojelun perhetyö

4.1 Avohuollon tukitoimet

Avohuollolla tarkoitetaan lapsen tai perheen tukemista heidän omassa elinympäristössään. Avohuollon tukitoimien avulla perheessä pyritään tukemaan vanhemmuutta ja vanhempien kasvatuskykyä. Avohuollon tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien sekä muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (Räty 2010: 260–261.) Avohuollon tukitoimet ovat asiakkaille vapaaehtoisia edellyttäen aina sitä, että vanhempi/ vanhemmat ja lapsi suostuvat niihin.

Lastensuojelulain (2007/417 13.4.2007) 34 §:n mukaan avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä:

- 1. jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä taikka kehitystä; taikka*
- 2. jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.*

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistaa vanhempien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja mahdollisuuksia. (Räty 2010: 259.)

4.2 Lastensuojelun perhetyö

Lastensuojelun perhetyö on muutokseen tähtäävää työskentelyä, jossa pyritään tukemaan lasten vanhempia lastensa kasvattamisessa ja huolenpidossa, omassa vanhemmuudessa sekä lasten aseman löytymisessä perheessä. Lastensuojelun perhetyöllä pyritään välttämään lasten sijoitukset ja huostaanotot tai lakkauttamaan ne sijoittamalla lapsi takaisin kotiin. (Heino 2008: 45 – 46.)

Lastensuojelun perhetyö alkaa aina lapsen sosiaalityöntekijän päätöksellä samalla tavoin kuin kaikki muutkin lastensuojelun avohuollon tukitoimet (Heino 2008: 45). Motiivina lastensuojelun perhetyölle on useimmiten huoli erityisesti lapsesta, mutta myös huoli koko perheestä (Vuori & Nätkin 2007: 18).

Lastensuojelun perhetyö on aina interventio perheen yksityisyyteen, joka myös pitää sisällään kontrollin elementtejä. Lastensuojelun perhetyön avulla tuetaan perhettä, mikäli perheen tilanne ja olosuhteet eivät takaa lapselle riittävän turvallista elämää. Lastensuojelun perhetyön avulla voidaan puuttua perheen arkeen, vaikka perheenjäsenet eivät itse huomaisi avun ja tuen tarvetta. Lastensuojelun perhetyö on konkreettista apua ja tiivistä tukea, jota annetaan usein perheen kotona. Lastensuojelun perhetyön keinoin puututaan muun muassa perheen sisäisiin vuorovaikutus ongelmiin. Lastensuojelun perhetyö on vaikuttavaa ja tukevaa muutostyötä. Lastensuojelun perhetyön keinoin voidaan arvioida myös lastensuojelun tarvetta yleisesti, sillä työskentelyllä saadaan tärkeää tietoa lasten hyvinvoinnista ja perheen arjesta. (Järvinen — Lankinen — Taajamo — Veistilä & Virolainen 2012: 81 – 85.)

Lastensuojelun perhetyötä voidaan toteuttaa myös moniammatillisena tukitiiminä, joka nimetään perhekohtaisesti. Tukitiimiin voivat kuulua muun muassa kaksi sosiaaliohjaajaa, sosiaalityöntekijä, psykologi tai muita alan asiantuntijoita, jotka työskentelevät yhteistyössä perheen arjen tukena. Perheissä joissa on moniongelmaisuutta saattaa lastensuojelun perhetyö yksin olla riittämätöntä mutta ei merkityksetöntä, koska perhetyön avulla saadaan selvitettyä perheen kokonaistilannetta ja tehtyä jatkosuunnitelmia. (Järvinen — Lankinen — Taajamo — Veistilä & Virolainen 2012: 81 – 85.)

Lastensuojelun perhetyön käsitettä ei ole laissa määritetty, eikä sille ole olemassa tarkkaa määritelmää. Lastensuojelun perhetyön keinoin tavoitteena on lapsen ja muiden perheenjäsenten hyvinvoinnin lisääminen sekä voimaantumisen kokemus. Lastensuojelun perhetyö on vuorovaikutuksellista työskentelyä lapsen ja koko perheen kanssa. Työskentelyyn kuuluvat vahvasti muun muassa kuuntelua, kartoittamista, kysymistä, yhdessä toimimista sekä tiedon jakamista pyrkien samalla löytämään lapsen ja perheen yksilölliset voimavarat. (Vilen — Seppänen — Tapio & Toivanen 2010: 24 – 25.)

Mattuksen (1994) mukaan paras keino kasvattaa lasta on tukea heidän vanhempiaan suoriutumaan tästä tehtävästä. Perhe on joka tapauksessa vastuussa siitä, että arkipäivän rutiinit sujuvat. Mikäli se ei onnistu perheen omien voimavarojen kautta, apua ja tukea on annettava riittävästi. (Mattus 1994: 6.) Vanhempien ja lastensuojelun perhetyöntekijöiden suhde perustuu parhaimmillaan kumppanuuteen, jossa kumpikin osapuoli työskentelee yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Perhe on kokonaisuus, jossa yksit-

täisen perheenjäsenen terveys ja hyvinvointi sekä perheenjäsenen väliset suhteet vaikuttavat muihin perheenjäseniin. Jo yhden perheenjäsenen tuentarpeen ilmaantuessa on syytä arvioida muidenkin perheenjäsenten ennalta ehkäisevää tuentarvetta. (Häggman – Laitila 2002: 175.)

Lastensuojelun perhetyöstä vastaavat useimmiten sosionomi koulutuksen saaneet henkilöt, jotka tekevät töitä pääsääntöisesti perheiden omissa kodeissa. Lastensuojelun perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista perheen tilanteen selvittelyä, sekä yhteisesti sovittuihin muutostavoitteisiin pyrkimistä. Lastensuojelun perhetyö on perheille maksutonta palvelua. (Vilen & kumpp. 2010: 24,32.)

Lastensuojelun perhetyön keskiössä ovat lapset ja vanhemmat, eli kaikki ne toimijat jotka konkreettisesti muodostavat perheen ja perhetyön kohteen. Lastensuojelun perhetyön tavoitteena on aina lapsen etu, jota useimmiten lähestytään vanhempien ja vanhemmuuden kautta. Vanhemmuus on aina suhteessa lapseen ja lapsen hyvinvointiin. Vanhemmuus on aina vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä. Tästä syystä perhetyön tavoitteeksi voidaan kirjata vuorovaikutuksen tukeminen sekä vanhemmuuden ja perheen tukeminen. (Myllärniemi 2007: 13.)

Myllärniemi (2007) on jakanut perhetyön kontekstit neljään eri tasoon (ks. kuvio 3); perhedynamiikka ja vuorovaikutustaso, toiminnan taso, toimintaperiaatteiden ja -orientaatioiden taso sekä ideologinen taso. Lastensuojelun perhetyön keskiössä ovat lapset vanhempiineen. Perhetyön kontekstien toisella tasolla kuvataan perhetyön toimintapaikkaa ja konkreettista toimintaa. Mitä tehdään, keiden kanssa ja miten. Toimintaperiaatteiden ja -orientaatioiden taso kuvaa perhetyön reunaehdoja ja periaatteita. Miksi perhetyötä tehdään niin kuin tehdään sekä tietoisemman arjen toiminnan määrittelyä. Ideologiaa määrittää ajatus siitä, että lähtökohtaisesti lasten etu turvataan lasten läheissuhteiden jatkuvuudessa. (Myllärniemi 2007: 11 – 13.)

Kuvio 3. Perhetyön kontekstit

(Myllärniemi 2007: 11)

4.3 Ekokulttuurinen teoria

Ekokulttuurinen teoria lähtee oletuksesta, että ekologiset vaikutukset välittyvät viime kädessä perheen päivittäisiin rutiineihin (Kuva 2). Lapsen kehityksen kannalta olennaista on päivittäinen toiminta kaikissa hänen toimintaympäristöissään, jossa hän on läsnä.

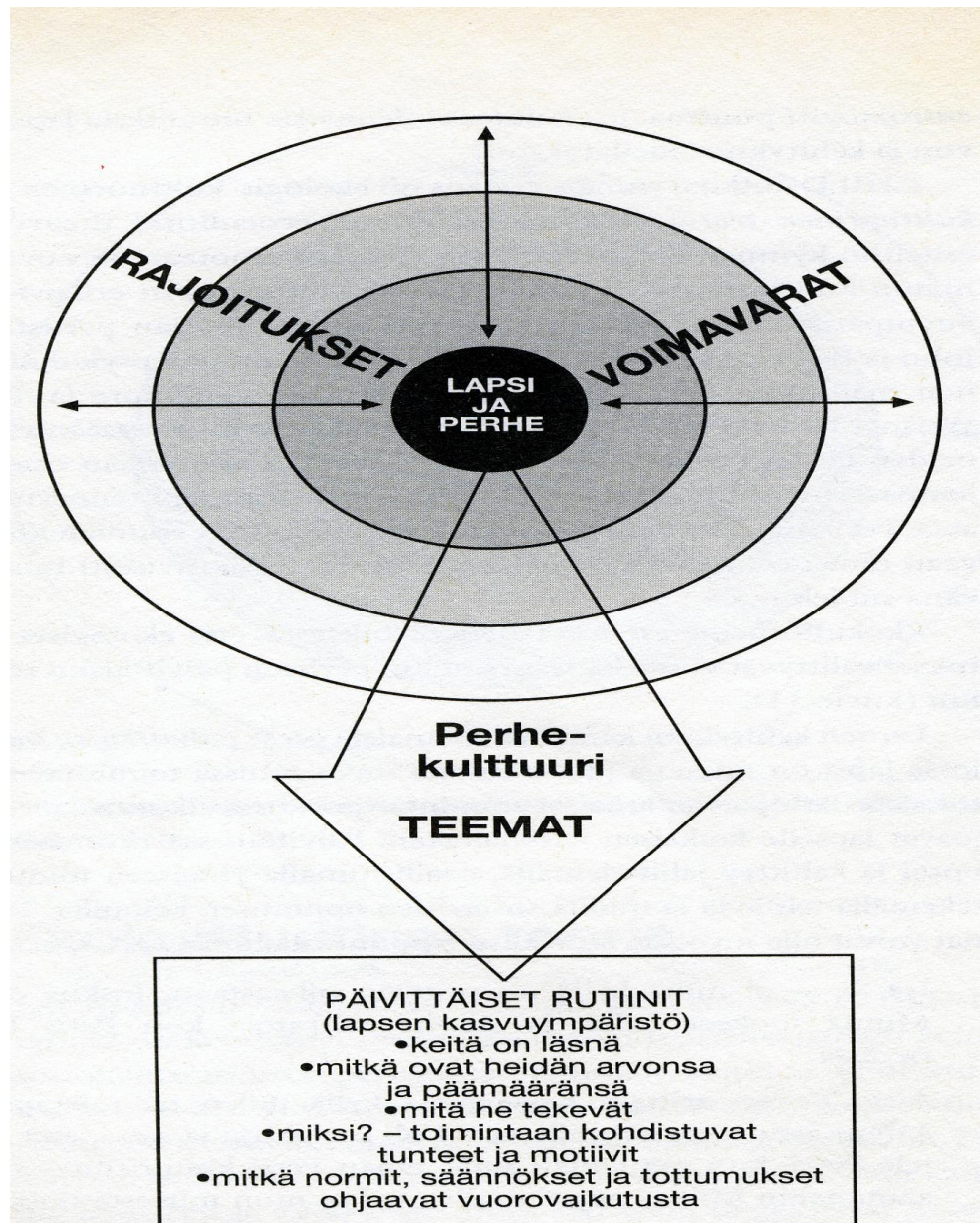
Mallissa arvioidaan kasvuympäristöä konkreettisten kysymysten muodossa. Keitä on läsnä lapsen päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa, ja kuinka paljon aikuiset ovat vuorovaikutustilanteissa läsnä. Aikuisten päämäärät ja arvot ovat tärkeitä. Lapsen vuorovaikutustilanteiden laatua tarkastellaan, koostuuko se vain hoivatilanteista, vai onko siinä myös opetuksellisia elementtejä läsnä. Kysytään, miksi lasten kanssa tehdään asioita, mitä lapsi hyötyy toiminnasta sekä mitkä tottumukset ja säännöt ohjaavat toimintaa. (Määttä 2001: 79.)

Ekokulttuurisen teorian mukaan vanhemmat ovat aktiivisia toimijoita suhteessa lapseen ja ympäristöön. Vanhemmissa on voimavaroja, joita he voivat käyttää muutoksiin päivittäisissä rutiineissa ja muutosten suunnitteluun sekä toteuttamiseen. Yhteiskunnallisten ja taloudellisten reunaehtojen sisällä vanhemmat toimivat oman perhekulttuurinsa mukaisesti. Perhe päättää itse mihin muutoksiin he ovat valmiita ja antavat ammatti-ihmisille ymmärrystä omista perheteemoistaan. Perhe antaa merkityksen ympäristön piirteille, ovatko piirteet etu vai haitta. Työntekijän tulisi tuntea perheen painotukset ja arvostukset, jotta työntekijä ei lisäisi perheen stressiä omilla objektiivisilla arvioillaan. (Määttä 2001: 79, 83.)

Hyvään ammattitaitoon kuuluvat metakulttuurinen tietoisuus eli kyky tunnistaa omaa ja muiden arkielämää ohjaavia kulttuurisia uskomuksia ja teemoja, tavoitteena kulttuurinen kompetenssi. Kulttuurisella kompetenssilla ei tarkoiteta stereotyyppien omaksumista, vaan ymmärrystä siitä, että kulttuuri muuttuu jatkuvasti. Työntekijät oppivat tekemään työtään yksinhuoltajaperheiden, vähävaraisten ja monikulttuuristen perheiden kanssa sitoutuen yksilöllisiin ratkaisuihin. (Määttä 2001: 84.)

Ekokulttuurisessa teoriassa esitellään kymmenen muutoksen aluetta (ks. kuvio 4). Perheen toimeentulo ja taloudellinen perusta, opetus ja kasvatusta, terveydenhuollon palvelut, kodin ja lähiympäristön turvallisuus ja sopivuus, perheen työnjako ja kotityöt, lastenhoidon järjestäminen, lapsen leikkiminen ja kaverit, aviolliset roolisuhteet, sosiaalinen tuki, isän rooli, vanhempien tavoitteet ja tiedonlähteet. (Gallimore – Weisner – Bernheimer – Guthrie – Nihira 1993: teoksessa Määttä 2001: 82.)

Kuvio 4. Ekokulttuurinen malli

(Määttä 2001: 80)

4.4 Helsingin kaupungin lastensuojelun perhetyön palvelukuvaus

Helsingin kaupungin lastensuojelun perhetyön palvelukuvauksen mukaan lastensuojelun perhetyö on korjaavaa työtä, jossa tuetaan vanhempia vanhemmuuden eri osa-alueilla lapsen ikätaso huomioiden. Osa-alueita ovat lapsen tarpeiden tunnistaminen, lapsen perushoito, rajojen asettaminen, rakkauden antaminen ja ihmissuhdetaitojen opettaminen. (Pilottiraportti 2013.)

Lastensuojelun perhetyön keinoin voidaan tukea lasta mahdollisissa psyykkisissä ja sosiaalisissa vuorovaikutus ongelmissa. Lastensuojelun perhetyö on tavoitteellista ja määräikaista toimintaa, jonka tarkoituksena on lisätä perheenjäsenten elämänhallintaa, toimintakykyä ja hyvinvointia. (Perhetyön esite 2013.)

Lastensuojelun perhetyö on kotona tai perheen toimintaympäristössä tehtävää avokuntoutusta. Työskentelyssä on kolme vaihetta; aloitusjakso, jonka tavoitteena on tutustua lapseen ja perheen arkeen sekä motivoida perhettä työskentelyyn. Aloitusjakso sisältää 1-5 tapaamista perheen omassa toimintaympäristössä. Ensimmäinen tapaaminen on perhetapaaminen, jossa laaditaan tavoitteet työskentelylle. Aloitusjakso kestää on noin kuukauden. (Pilottiraportti 2013.)

Aloitusjakson jälkeen alkaa kuntoutusjakso, jonka tavoitteena on perheen tai lapsen kuntoutuminen suunnitelman ja tavoitteiden mukaisesti. Kuntoutusjakso koostuu lastensuojelun perhetyön käynneistä, tukipuheluista, verkostotapaamisista ja väliarvioinnista. Työskentely on pääsääntöisesti työparityöskentelyä. Tapaamiset koostuvat yksilö-, perhe- ja ryhmätapaamisina sekä viikoittaisilla tukipuheluilla. Työskentelyä arvioidaan noin kolmen kuukauden välein. Kuntoutusjakson kesto on noin 1-12 kuukautta. (Pilottiraportti 2013.)

Kuntoutusjakson jälkeen siirrytään lopetusjaksoon. Lopetusjakson tavoitteena on työstää perhetyön lopettamista yhdessä perheen ja lapsen kanssa. Lopetusjakso kestää noin kuukauden ja koko prosessista tehdään yhteenveto, joka käydään läpi yhdessä perheen ja lastensuojelun vastuusosiaalityöntekijän kanssa. (Pilottiraportti 2013.)

5 Aikaisemmat tutkimukset lastensuojelun perhetyöstä

Lastensuojelun perhetyöstä on tehty aikaisempia tutkimuksia, selvityksiä ja opinnäytteitä. Stakesin perhetyönprojektin loppuraportti vuodelta 2000, ”Perhetyön ilo ja hämmennys” jonka tekijöinä ovat Tarja Heino, Kristiina Berg ja Johanna Hurtig. Tutkimuksen mukaan lastensuojelun perhetyötä on tehty suurimmaksi osaksi tilanteissa joissa lapsen kasvu- ja kehitys olot ovat vakavasti vaarantuneet sekä muissa kriisitilanteissa. Lastensuojelun perhetyöllä on pyritty rakentamaan siltoja kodin ja ulkopuolisten toimintojen välille. (Heino – Berg – Hurtig 2000: 2, 202.)

Johanna Hurtig on tehnyt väitöskirjan vuonna 2003 ”Lasta suojelemissa -etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä”. Hurtig tutki lapsen paikan rakentumista lastensuojelun perhetyöntilanteessa ja sitä, kuinka lapsi näkyy ja tulee kuulluksi lastensuojelun perhetyön työskentelyssä. Tutkimuksessa tuli esille se, että lapsille muodostuu suojelun edellyttämä paikka, jos lapsen läsnäolo nähdään tärkeänä. Vaikka lapset olivat tapaamisissa mukana ja heidän asioistaan puhuttiin, oli työntekijän suhde vanhempaan kuitenkin vahvempi. Lasten kokemukset ja yksilölliset näkemykset tässä ja nyt jäävät tilanteissa tavoittamatta ja vaille paikkaa. Hurtig tuo tutkimuksessaan esiin myös niin sanotun tiukuvan auttamistyön mallin, joka perustuu ajatukseen, että auttamalla vanhempia autetaan myös lapsia. Lapsen vanhempien ja työntekijöiden välinen suhde oli ensisijainen. (Hurtig 2003.)

Annina Myllärniemi on tehnyt vuonna 2007 tutkimuksen ”Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä -jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa”. Tavoitteena oli jäsentää perhetyön käsitteitä ja sisältöä. Mylläriemen tutkimuksen mukaan työ edellyttää työntekijöiltä erityistä tietoa lapsen kehityksestä ja tarpeista lapsen eri ikäkausina, lapsen kehitystä suojaavista ja vaarantavista tekijöistä. Tutkimuksen mukaan perheillä oli vuorovaikutukseen liittyviä ongelmia ja tarvetta turvallisille rajoille. (Myllärniemi 2007.)

Hanna Kiurun pro graduissa ”Lapsen etu on se, mikä meitä ohjaa”, vuodelta 2010 tarkastellaan lapsilähtöisen työskentelyn toteutumista avohuollon lastensuojelun perhetyössä. Tutkimuksen mukaan ristiriitaa perhekeskeisen työskentelytavan ja lapsilähtöisen ajattelun välillä ei perhetyössä ole. Perhetyötä ohjaa lapsen etu ja lapsen parhaan toteuttaminen. Työskentelyn onnistumiseksi tärkeään asemaan nousevat lapsen vanhempien

motivaatio ja muutoshalu. Työntekijöiden tehtävänä on motivoida vanhempia työskentelemään lapsen edun mukaisesti sekä rajata vanhempia omien ongelmien esiin nostamisessa. Tutkimuksen mukaan ongelmallista on se, kuinka taata lapselle tietoa siitä, miksi perhetyötä tehdään. (Kiuru 2010.) Myös Hurtig toi tätä esiin tutkimuksessaan.

6 Tutkimuksen toteuttaminen

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa perheiden kokemuksista lastensuojelun perhetyöstä. Jotta saisimme mahdollisimman monipuolisesti tietoa, palautetta sekä mahdollisia muutosehdotuksia päädyimme teemahaastatteluun. Teemahaastattelun kysymykset ovat avoimia kysymyksiä joiden pohjalta haastateltavat kertoivat kokemuksiaan aiheesta. Rajasimme tiedonkeruun kouluikäisiin lapsiin vanhempineen. Tutkimusaineiston tuloksia voidaan hyödyntää jatkossa lastensuojelun perhetyötä kehittäessä.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten asiakasosallisuus on otettu huomioon lastensuojelun perhetyön prosessissa?
2. Kuinka asiakaslähtöisyys on huomioitu lastensuojelun perhetyön prosessissa?

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tiedonhankintamenetelmäksi valitsimme haastattelun, jonka toteutimme puolistrukturoituna. Haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastattelun suurimpina etuina pidetään aineiston keruun joustavuutta. Haastateltavat saadaan yleensä tutkimukseen mukaan ja heidät on helpompi tavoittaa, jos on tarpeen täydentää aineistoa. (Hirsjärvi — Remes — Sajavaara 2000: 191–193.)

Haastattelut toteutimme puolistrukturoituna haastatteluina, jotka myös nauhoitimme. Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä on yksi yleisimmistä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä. Kysymysten teemat valitaan etukäteen ennen haastattelua, mutta haastattelijoina voimme vaihdella kysymysten sanamuotoa. (Hirsjärvi — Hurme 2000: 48.)

Tutkimuksessa käytimme valmiita avoimia kysymyksiä. Määriteltyjen kysymysten lisäksi teimme tarvittaessa tarkentavia lisäkysymyksiä tai avasimme kysymystä enemmän. Esi-

timme jokaiselle haastateltavalle samat kysymykset samassa järjestyksessä. Tutkimukseemme osallistui vanhempia ja kouluikäisiä lapsia, joten päädyimme laatimaan ryhmille erilaiset haastattelurungot.

Kerätyn tutkimusaineiston ollessa nauhalla se täytyy muuttaa muotoon, jossa sitä voidaan analysoida. Nauhoitetun haastatteluaineiston ollessa kyseessä, tarkoittaa se nauhoitusten muuttamista tekstimuotoon eli litterointia. Haastatteluaineiston muuttaminen tekstimuotoon helpottaa tutkimusaineiston järjestelmällistä läpikäyntiä, luokittelua ja koko aineiston ryhmittelyä. Litteroinnin täytyy vastata aina haastateltavien suullisia lausumia ja kaikkia niitä merkityksiä, joita tutkittavat ovat antaneet asioille. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkija ei saa muokata tai muuttaa tutkittavansa puhetta. Tutkimuksen luottamuksellisuus näkyy litteroinnin tarkkuudessa. (Vilka 2005: 115–116.)

Aineiston tallentaminen mahdollistaa haastattelujen sujumisen nopeasti ilman katkoja. Keskustelu etenee luontevammin ja vapautuneemmin haastattelijan toimiessa ilman paperia ja kynää. Kun haastattelut nauhoitetaan, saadaan kommunikaatiotapahtumasta säilytetyksi olennaisia asioita kuten tauot, äänenkäytöt ja johdattelut, joita kirjoittamalla ei pystyisi tallentamaan. (Hirsjärvi – Hurme 2000: 92.)

6.3 Aineiston keruu ja analyysi

Olimme käyneet työyhteisössämme keskustelua perhetyön kehittämisen ja asiakkaiden kokemusten keräämisen tärkeydestä jo kuukausia. Olimme pohtineet aiemmin kuinka asiakastietoa ja palautetta voitaisiin kerätä ja tämän pohdinnan tuloksena päätimme tehdä aiheesta opinnäytetyömme. Lisäksi aihe kiinnosti meitä molempia. Keskustelimme esimiehemme kanssa asiasta ja saimme häneltä ajatuksillemme vahvistusta. Tämän jälkeen laadimme tutkimuslupahakemuksen Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden osastolle.

Tämän jälkeen kerroimme tulevasta tutkimuksestamme työyhteisössämme ja pyysimme lastensuojelun sosiaaliohjaajia rekrytoimaan meille Helsingin kaupungin Itäisen alueen lastensuojelun perhetyönasiakkaita kriteereinä lasten ikä. Lastensuojelun sosiaaliohjaajat jakoivat omille perhetyön asiakkailleen esittelylomakkeen opinnäytetyömme aiheesta, johon asiakkaat laittoivat yhteystietonsa, mikäli halusivat osallistua haastatteluun.

Olimme sopineet, että haemme yhteystietolomakkeet (liite 1.) kerran viikossa Itä-Helsingin kahdesta eri toimipisteestä. Tämän jälkeen otimme puhelimitse yhteyttä haastateltaviin. Haastatteluun osallistui yhteensä yhdeksän perhettä; yhdeksän äitiä ja viisi lasta. Haastatteluun osallistuneet perheet olivat olleet lastensuojelun perhetyön asiakkaina kuukaudesta reiluun vuoteen.

Kerroimme jokaiselle haastateltavalle opinnäytetyömme tarkoituksesta ja keräsimme suostumukset haastatteluun (liite 2.). Haastattelun alkaessa toinen meistä kertoi opiskelustamme Metropolia ammattikorkeakoulussa, tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimusaineiston käsittelystä. Jokainen haastateltava sai tutustua haastattelukysymyksiin hetken ennen varsinaista haastattelua (liitteet 3 ja 4) Molemmat opinnäytetyön tekijät toimivat haastattelijoina, jonka toteutimme vuorotellen. Kerroimme haastateltaville milloin nauhoitus alkaa ja milloin nauhoitus lopetetaan. Heti haastattelun jälkeen keskustelimme vielä haastattelutilanteesta yhdessä haastateltavan kanssa. Muutama äiti kertoi jännittäneensä haastattelutilannetta.

Haastattelut toteutimme 14.4 - 29.4.2014 välisenä aikana. Haasteluista kymmenen toteutettiin lastensuojelun perhetyön toimipisteissä ja neljä perheiden kotona. Keskimääräisesti yksi haastattelu kesti noin 25 minuuttia. Haastattelut toteutettiin Itä-Helsingin alueella.

Haastattelumenetelmänä oli puolistrukturoitu haastattelu, koska halusimme pitäytyä mahdollisimman tarkkaan aiemmin valitsemassamme aiheessa. Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkitavasta asiasta. Analyysillä pyritään tiivistämään aineisto.

Mielestämme haastattelu menetelmänä oli opinnäytetyössämme paras vaihtoehto, koska se toi sisältöön vuorovaikutusta ja haastatteluissa haastateltavat pääsivät kertomaan vapaammin ja laajemmin asioista, jotka olisivat voineet jäädä pois, mikäli kysymyksiimme olisi vastattu kirjallisesti. Haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, jossa haastattelijat ja haastateltavat vaikuttavat toisiinsa, vaikka keskustelua ohjaa haastattelija. Haastattelussa tavoitteena on selvittää haastateltavien kokemuksia ja ajatuksia käsiteltävästä asiasta. Haastateltavan on luotettava haastattelijaan ja siihen, että hänen kertomansa on luottamuksellinen. (Eskola — Suoranta: 1998, 85.)

Kaikki haastattelut nauhoitettiin kahdella nauhurilla, jonka jälkeen kirjoitimme aineistot puhtaaksi eli litteroimme koko aineiston. Puhtaaksi kirjoitettuna tekstiä oli 52 sivua. Osa haastatelluista kertoi asioistansa hyvinkin laajasti, kun taas osalla oli vaikeampi kertoa omista kokemuksistaan. Osa haastateltavista halusi kertoa enemmän omista kokemuksistaan vasta virallisen haastattelun jälkeen. Tätä tietoa ei ole otettu mukaan tähän opinnäytetyön aineistoon.

Tässä opinnäytetyössä käytimme soveltaen aineiston teemoittelua ja aineistolähtöistä analyysimenetelmää. Halusimme nostaa esille tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Haastattelurunko voi toimia hyvänä apuvälineenä aineiston analyysissä. (Eskola — Suoranta, 2008: 174–175.)

Aineiston litteroinnin jälkeen etsimme haastattelutekstistämme olennaisia asioita, teemoitimme aineiston. Tekstin jäsensimme teemojen sekä haastateltavien mukaan. Haastattelussa teemoina oli lastensuojelun asiakkuus, lastensuojelun asiakassuunnitelma, perhetyön suunnitelma ja asiakasosallisuus. Tulostimme litteroidun aineiston useana kappaleena ja luimme tekstejä yksin sekä yhdessä. Löysimme teksteistä usein toistuvia lausahduksia, joita yliviivasimme eri väreillä. Yliviivauksien avulla etsimme yhtäläisyyksiä teemoihin. Valitsemamme tapa analysoida aineistoa perustuu teemoitteluun. Aineistosta tuli esiin teemat osallisuus sekä asiakaslähtöisyys lastensuojelun perhetyön prosessin aikana, joita tarkastelimme yksityiskohtaisemmin.

7 Tutkimustulokset

Opinnäytetyömme tuloksissa tuomme esiin asiakkaan kokemuksia lastensuojelun perhetyöstä. Käymme tuloksia läpi asiakashaastattelujen kautta nousseista teemoista. Tämän lisäksi esittelemme tuloksia suorien lainausten avulla. Lainaukset ovat kursivoituja ja sisennettyjä, joista on jätetty sanojen toistoja ja huokauksia pois lukijaa helpottaakseen. Lasten ja vanhempien tutkimustulokset ovat erikseen. Tutkimustuloksissa käytämme lapsista käsitettä asiakas.

7.1 Osallistuminen lastensuojelun asiakassuunnitelman laatimiseen

Vanhempien haastatteluista nousi esille se, että suurin osa tiesi asiakkaalle tehdyn lastensuojelun asiakassuunnitelman, mutta eivät olleet tietoisia sen sisällöstä. Osa vanhemmista oli tehnyt asiakassuunnitelman yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa keskustellen perheen toiveista ja tarpeista. Vanhemmat, jotka olivat olleet mukana laatimassa asiakassuunnitelmaa, kokivat lastensuojelun sosiaalityöntekijän kuunnelleen ja huomioiden perheen toiveita ja tarpeita hyvin. Vanhemmat olivat saaneet tarkastaa valmiin suunnitelman ja tehdä tarvittaessa korjausehdotuksia.

”Siis on tehty ja on kysytty omia toiveita, lasten toiveita ja sit kun se suunnitelma oli tehty niin on kysytty et onks tää ok ja onko tää sen mukainen mistä sovittiin ja puhuttiin ja sit siihen sai vielä vaikuttaa senkin jälkeen.”

”Varmaan on asiakassuunnitelma. Sellainen joka tulee aina postissa. Siis on meille tehty. Ja se on varmaan tehty avoimen keskustelun kautta ja sit työntekijä on kirjannut.”

Osa vanhemmista ei tiennyt mitä asiakassuunnitelmalla tarkoitetaan tai kokivat asiakassuunnitelman ihan vieraana käsitteenä. Mikäli asiakassuunnitelma oli tehty, eivät vanhemmat olleet tietoisia sen sisällöstä, eivätkä olleet nähneet valmista asiakassuunnitelmaa.

”Asiakassuunnitelma on ihan vieras käsite. En tiedä oonko mä sitä tehny ja oonko mä ollut siinä mukana. Mulla on itellä ollut omat voimavarat välillä vähän vähissä, et en osaa tohon asiakassuunnitelmaan sanoa. En tiedä onko sitä tehty ja oonko nähny jos on tehty, ei oo mitään mielikuvaa.”

”Emmä tiiä. En oikeesti. En mä muista mitä siinä sanottiin.”

”En mä muista, et oltais mitenkään erityisesti tehty mitään. En mä tiedä onks semmosta virallista suunnitelmaa tehty.”

7.2 Monipuolista lastensuojelun perhetyön markkinointia vanhemmille

Vanhemmat kertoivat sosiaalityöntekijän kertoneen heille lastensuojelun perhetyöstä ja siitä, että kyseistä palvelua on mahdollista hakea tukemaan perheen arkea. Kaikki vanhemmat olivat saaneet tietoa lastensuojelun perhetyöstä.

*”Kerrottiin, että se on vähän niinkun jokaiselle perheelle omanlaisensa. Sil ei oikeestaan ollu mitään tarkkaa määritelmääkään, sanottiin vaan et siin voi olla niinku tapaamisia mun kanssa tai lapsen kanssa tai, että yhdessä tehdään jotain. Tarkoitus oli se, et se vois olla niinku helpotus mulle, yhden ker-
ran viikossa lapsen kanssa käy se perhetyöntekijä vaikka ulkoilemassa tai tekemässä jotain niin, et mä saan hetken itselleni tai sitten tukee siin meidän yhteisessä olemisessa lapsen kanssa”.*

”Markkinoi, sanoi, et tämmönen mahdollisuus on ja kysy et kiinnostaako ja mua kiinnosti koska mä oon valmis ottaa kaiken tuen vastaan mitä saa ja sitä kyllä tarvitaan ja on ollu hyötyä. Ei sitä nyt kauheesti tarvinnut markkinoida ku mä olin sit heti että kyllä kiitos.”

Osa vanhemmista toi haastatteluissa esille sen, että perheen vastuusosiaalityöntekijä ei ollut osannut kertoa lastensuojelun perhetyön sisällöstä tarkemmin.

”Hän niinku kuvaili sitä, että mitä apua ja erilaisia tukitoimia perhetyö vois ehkä meidän perheelle antaa. Siitä saattas ehkä olla meille apua ja ollaanko me kiinnostuneita siitä ja hän kuvaili vähän. Hän ei kauheen hyvin osannu

kuvailla kun hän oli sosiaalityöntekijä. Hän sit sano aika karkeita suuntavii-voja ja ettei hän osaa tarkkoja yksityiskohtia kertoa että mitä se käytännössä on.

7.3 Perhetyön tavoitteet ja prosessi

7.3.1 Lastensuojelun perhetyön tavoitteet ovat yhdessä laaditut

Pääsääntöisesti vain vanhemmat olivat olleet tekemässä yhdessä sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajien kanssa lastensuojelun perhetyön tavoitteita.

”Tukea siinä mun vanhemmuudessa tai jaksamisessa vanhempana, niinku rajojen asettamisessa ja keskusteluapua mulle. Saan vähän purkaa tuntu- jani, että mikä huolestuttaa mua tai, että mitkä asiat mietityttää tai mitkä tun- tuu vaikeilta kohdille tai semmosille raskaille.”

”Tavoitteita meillä oli lähinnä hyvin perhekohtasia, lapsikohtasia mut et yks tavoite esimerkiksi oli että tämmösiä yhteisiä pelisääntöjä lasten ja perheen kesken ja sitten, et tehdää sopimuksia, niiden noudattamista ja mitä tapahtuu jos ei.”

”Perhetyön suunnitelmaa ei oo lapsi ollu tekemässä. Molemmat lapset ovat olleet tosi pieniä kun ollaan alotettu tää ja lain mukaan heitä ei vielä tarvitse kuulla.”

Vanhemmat kokivat, että lastensuojelun perhetyön tavoitteet olivat olleet konkreettisia, tarkoituksen mukaisia ja että niitä oli arvioitu säännöllisin väliajoin.

”Yhteistyössä ollaan sovittu tavoitteista ja niitä on tarkasteltu aina välillä, että missä mennään. Meillä se oli ehkä semmonen negatiivisuuden kehän purka- minen. Sovittiin kotiin sääntöjä ja lapselle esimerkiksi mitä pitää noudattaa ja sitten lapsi teki semmosta itsetunnon parantamista, semmosta tyttöjen kirjaa mis oli sitte erilaisia tehtäviä hänellä. Mulle ehkä enemmän sit keskustelu- apua, tukea arkeen ja neuvoa siihen.”

Osa vanhemmista ei osannut sanoa tehneensä lastensuojelun perhetyön suunnitelmaa mutta olivat kuitenkin tietoisia työskentelyn tavoitteista.

”En mä muista onko mitään sen kummenpaa suunnitelmaa tehty ainakaan mejän kesken. Se on arjen tukemista, koska mä oon alkoholisti. Oon ollut raittiina kohta puoltoista vuotta ja just semmosta arjen tukee mitä mä tarviin, koska lapsella on murrosikä ja lapsella on muutenkin ollu hankaluuksia mun alkoholisimin takia. Et saisin konsteja miten toimia tietyissä tilanteissa kun vaikeit tilanteit tulee jatkuvasti ja et mä en retkahda juomaan.”

7.3.2 Osallistavaa lastensuojelun perhetyötä vanhempien kokemana

Kaikki vanhemmat olivat saaneet osallistua ja vaikuttaa lastensuojelun perhetyön prosessiin. Vanhempien mielipiteet, toiveet ja odotukset olivat otettu kaikkien haastateltavien mielestä hyvin huomioon.

”Mä olen saanut vaikuttaa todella paljon. Tosi tarkkaan on kyselty miltä musta tuntuu ja mitä toivon perhetyöltä ja mikä vaatis enemmän työstämistä. Et todella paljon mä oon sit saanut vaikuttaa.”

”Kamalasti on kysytty mitä mä toivoisin, mitä mä haluaisin, mistä olis hyvä puhua ja mitkä on sellaisia asioita mitkä otettais esille lapsen kanssa. Nyt aika paljon on ollu sääntöjen noudattamista. Työntekijät on ollu meillä käymässä, se on vähän niinku vaivihkaakin ku oon saanu tukea vanhemmuuteen.”

Vanhemmat kokivat saaneensa vaikuttaa lastensuojelun perhetyön tapaamisiin ja niiden sisältöön sekä korostivat hyvänä esimerkiksi sitä, että kotikäynnit olivat etukäteen suunniteltuja ja sovittuja. Lastensuojelun perhetyössä oli otettu huomioon vanhempien voimavarat.

”Suunnitellaan kalenterin kanssa pitkälle eteenpäin ja, et se etenee omassa aikataulussaan. Työntekijä on joutunut minun voinnin mukaan tekee töitä, aina kun se ei oo onnistunut ni sitten hän on pystynyt joustaan ja siirtää, en tiiä onks meille käynyt hyvä tuuri.”

"Oon saanut osallistua ihan täysillä."

7.3.3 Vanhemman kuulluksi tuleminen lastensuojelun perhetyössä

Vanhemmat kertoivat, että heidän voimavaransa on otettu työskentelyssä monipuolisesti ja hyvin huomioon. Kaikki tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat tulleen kuulluiksi.

"Jos olen ollut tosi väsynyt niin ne ymmärtää sen, et ei niiku sit just silloin ehdottele niin paljon enemmän kotitöitä tai sillain."

"Me ollaa ehkä vasta ruvettu nostamaan voimavaroja esille ja ettii niitä, et mitä ne ois."

Vanhemmat kokivat työntekijöiden joustaneen aikataulujen ja tapaamispaikan sopimissa sekä tapaamisten sisältöjä voitiin muuttaa perheen tilanne huomioiden.

"Multa kysytään sitä, et miten mä jaksan ja mitä mieltä mä oon ja pitäisikö tässä jo jotain vähän rankempaa toimenpidettä tehdä."

"Vanhempien työt on huomioitu siinä, et aikoja on pyritty järjestää silleen, et töistä ei oo tarvinnu lähtee kesken päivän. Mun mielestä käytännön puolet on otettu tosi hyvin huomioon, esimerkiksi näissä tapaamisissakin on meiltä kysytty mikä meistä tuntuis hyvältä vanhempina, että minkälaisilla kokoonpanoilla tavataan."

7.4 Vaikuttavaa lastensuojelun perhetyötä vanhemman kokemana

Vanhemmat kokivat saaneensa työntekijöiden tuella tukea omiin päätöksiin, rajojen asettamiseen ja niistä kiinnipitämiseen. Vanhemmat kokivat saaneensa apua arjen hallintaan. Lastensuojelun työntekijöiden yhteistyö perheen eri yhteistyötahojen kanssa koettiin myös hyvänä.

"Perhetyö on auttanut nuoren kohdalla sillä tavalla, että vaikeista asioista on vieraat ihmiset puhunut, niin se on ehkä mennyt eritavalla sinne nuoren mieleen kun, et jos vaan mä sitä hoen ja jankutan ja sitten mua itteeni on auttanut

tosi paljon et mä oon saanut voimaa siihen päätöksien ja rajojen pitämiseen ja rajojen luomiseen.”

”Perhetyöntekijät on olleet yhteydessä nuorisopsykiatrianpolille niin mä oon saanut semmosta varmuutta siihen, että mä voin tehdä näin ja voin kieltää tän, et se on auttanut sitä arjen sujumista. On tullut enemmän rohkeutta pitää rajoista kiinni.”

Vanhempien kokemuksen mukaan lastensuojelun perhetyö on ollut vaikuttavaa. Perheet ovat saaneet positiivisia kokemuksia yhdessä olemisesta ja tekemisestä. Lastensuojelun perhetyö on antanut myös lapsille mahdollisuuden keskustella tunteistaan muun kuin oman vanhempansa kanssa.

”Ollaan saatu henkistä tukea ja on ollu lapsille tunteiden purku kanava ja sellanen paikka, missä heille on tullu varmastikin tunne, että heitä kuullaan ja koitetaan auttaa ja tukea.”

”Me ollaan ehkä vähän yhtenäisempii. Me ollaan tehty kaikkee kivaa yhdessä, se on ollut kivaa.”

7.5 Vanhempien kokemuksia yhteistyöstä

Lastensuojelun ja perheiden välisen yhteistyön vanhemmat kokivat pääsääntöisesti hyvänä. Työskentely koettiin avoimeksi ja vanhemmilla oli kokemus siitä, että olivat tietoisia koko prosessin ajan mitä työskentely pitää sisällään. Työntekijöiden ajatukset koettiin samansuuntaisina kuin vanhempien. Asioista on pystytty puhumaan rehellisesti.

”Joo siis tosi hyvin, tosi rentoo ja et kuitenkin otetaan ne tietyt asiat puheeks ja ne vähän potkii mua eteenpäin tietyissä asioissa. Ihan tyytyväinen et on tuki ja turva kun mun on vaikee lähteä liikkeelle, oikeesti se on ihan hirveetä. Et ihan jees.”

”Avoimesti kertovat kokoajan mitä tehdään, missä mennään, mitä tapahtuu ja heil on kannustava ja tukeva ote meidän perheen asiaan, et mä olen kokenut sen ainakin hyvänä ja lapsista voin sen verran sanoa et varmaan hekin koska he sit ihan mielellään tulee tänne (tapaamisiin).”

"Mulla ei oo kertaakaan mennyt hermot. Olin siitä positiivisesti yllättynyt, että mua kohtaan ollaan oltu ystävällisiä ja asiallisia ja mun ei oo tarvinnu hermoilla sitä, et otetaanko mut vakavasti tai että ymmärretäänkö mua väärin."

Työskentelyn ilmapiiri on koettu positiivisena vaikka työntekijän ja vanhemman persoonat eivät olisikaan aina kohdanneet.

"Ne on ollut mukava ja kivaa on ollut. Hyvä henki niin et mä tykkään."

"Minä ja työntekijä ollaan ihan erilaiset ihmiset, niin miten hyvin hän tekee kuitenkin työtään ja lukee minua. He on ollu aika loistavia, meillähän on ollu tosi paljon näitä kontakteja mut hän on nyt pisimpään säilynyt tässä rinnalla ja on edelleen."

Osalla vanhemmista oli ristiriitaisia tunteita lastensuojelun perhetyötä sekä työntekijöitä kohtaan. Lastensuojelun perhetyö herätti vanhemmissa pelkoa siitä, että perheen asioihin ja vanhemmuuteen puututaan ilman, että ollaan tietoisia perheen voimavaroista.

"Aluks pelotti paljon. Et oli just sitä, että täytyyks tässä oikeesti todistella et oon ihan hyvä vanhempi, vaik mä oon näin väsynyt ja masentunut ja et me-neeks mul nyt ihan pieleen tää kasvattaminen."

"Se on vähän semmosta väkinäistä. No en mä osaa selittää sitä, mä en tuu niitten perhetyöntekijöitten kaa oikeen toimeen."

"Välillä tietenkin ärtymystäkin ja semmosta tietynlaista vihaakin."

7.6 Alakouluikäisten lasten kokemuksia

Alakouluikäisten lasten vastauksista nousi esiin se, että kukaan heistä ei tiennyt omaa sosiaalityöntekijäänsä, eikä sitä olivatko olleet mukana tekemässä lastensuojelun asiakassuunnitelmaa. Tiedon lastensuojelun perhetyöstä ja sen alkamisesta lapset olivat saaneet tietää omilta äideiltään.

"Kyl mulle varmaan kerrottiin mut en mä sit sitä ymmärtänyt kauheen hyvin."

Jokainen alakouluikäisistä lapsista oli ollut tekemässä lastensuojelun perhetyön suunnitelmaa mutta eivät muistaneet minkälaisia tavoitteita lastensuojelun perhetyön työskentelylle oli asetettu, lukuun ottamatta yhtä lasta, joka osasi nimetä yhden tavoitteen.

”En kunnolla muista mut mä voin sanoa yhden esimerkin, mä en tiedä kunnolla oliko se, et kun isä ei ottanut mua ja siskoo sinne.”

Alakouluikäiset lapset tiesivät lastensuojelun perhetyöntekijänsä nimeltä ja kokivat työskentelyn positiivisena sekä osallistavana.

”Must ne on tosi kivoja, ne on sellasii ystävällisii.”

”Ihan kivalta. Viimeksi otettiin sellaset kortit mis lukee kaikkee siin kuvan alla, niis luki olet rohke ja kaikkee.”

”Me ollaan tehty sellasta kirjaa ja sit me ollaan piirrelty tai pelattu tai sit työntekijä on kyselly jotain. Joo ne on tavannu meitä yhdessä ja sit ne on tavannu myös mun äitii.”

Lapset olivat kokeneet lastensuojelun perhetyön auttaneen heidän perheitään muutokseen.

”Mä meen isän luo.”

”No ainakin mun äiti ei oo enää niinku kauheesti silleen riidelly ja silleen ja sit mun äidil on nyt sellai et voi kertoa sille et miten on sillee käynyt.”

7.7 Yläkouluikäisten lasten kokemuksia

Yläkouluikäiset nuoret eivät tienneet onko heille tehty lastensuojelun asiakassuunnitelmaa, eikä sitä kuka heidän sosiaalityöntekijänsä on. Osa vastanneista kertoi tavanneensa sosiaalityöntekijänsä kerran, mutta ei ollut asiasta varma eikä muistanut sosiaalityöntekijänsä nimeä.

”Mä en oo varma. Kai mä oon sen kerran tavannu. Oonkohan mä tavannut sen?”

Nuoret olivat saaneet kuulla lastensuojelun perhetyöstä äideiltään ja olivat olleet mukana tekemässä suunnitelmia työskentelylle sekä osallistuneet tapaamisiin.

”No mä oon tapaamisissa mukana ja keskustelen niiden kanssa.”

”Aina kun ne tulee käymään niin me vietetään aikaa ja ne juttelee meidän kaa. Me oltiin perheen kaa ja se oli kivaa.”

Nuoret kokivat työntekijöiden huomioineen hyvin perheen voimavarat työskentelyn aikana.

”Jos me ollaan oltu kipeitä niin sit niiku pystytty siirtää et sil viikolla ei sit oo ollu.”

”Mun mielestä ihan hyvin. No jos olen ollut tosi väsynyt niin ne niinku ymmärtää sen.”

Lastensuojelun perhetyön työskentely ja työntekijät olivat herättäneet nuorissa ärsyntymistä mutta he kokivat työskentelyn kuitenkin perhettä auttavaksi.

”No joskus mua ärsyttää tosi paljon et meillä käy perhetyöntekijöitä, mut kyl niist on ollut sit kyl hyötyy, et kyl mä oon ihan iloinen et ne käy.”

”No mä en kauheesti tykkää niistä. No ne tuntuu niinku enemmänkin on äidin puolella tai sillai, et ne jos kumpikin ehottaa niin ne on aina siinä äidin ehotuksessa mukana ja sanoo, et se on parempi ehdotus ja sillai.”

”No ne on ollut mukavia ja kivaa on ollut, hyvä henki niin, et mä tykkään.”

Halusimme myös nostaa haastateltavien toiveita, odotuksia ja palautetta lastensuojelun työskentelyprosessista.

8 Johtopäätökset

Tutkimuksemme tavoitteena oli kerätä tietoa lasten ja vanhempien kokemuksista lastensuojelun perhetyön prosessista. Mielestämme tutkimusaineisto oli laadultaan monipuolista. Haastateltavien kokemus asiakasprosessin kulusta on aina subjektiivinen. Tutkimuksemme tarkoituksena ei ollut tehdä yleistyksiä vaan nostaa esiin nimenomaan tähän tutkimukseen osallistuneiden lasten ja vanhempien kokemuksia. Mielestämme aineisto vastasi hyvin tutkimuskysymyksiämme ja kyllääntyi 14 haastattelusta.

Tutkimuksemme aineiston perusteella voidaan todeta, että lastensuojelun perhetyö on koettu hyvänä ja perheitä auttavana tukimuotona. Lastensuojelun perhetyö on ollut tavoitteellista, muutokseen tähtäävää työskentelyä. Perheet ovat kokeneet työskentelyn lisänneen perheen sisäistä elämänhallintaa, hyvinvointia sekä toimintakykyä. Työskentelyssä on huomioitu lasten ja vanhempien voimavarat yksilöllisesti ja joustavasti.

Myllärniemi (2007) korostaa tutkimuksessaan vanhemmuutta ja sen merkitystä suhteessa lapsen hyvinvointiin ja etuun. Lapsen etua lähestytään useimmiten vanhempien kautta, vanhemmuutta tukemalla. Ekokulttuurinen teoria tukee osaltaan Myllärniemen tutkimusta. Lapsen hyvinvointiin vaikuttaa perheen ekokulttuurinen ympäristö. Ekokulttuurinen ympäristö pitää sisällään perheen tärkeät toimintatavat ja voimavarat johon vaikuttavat osaltaan yhteiskunnan taloudelliset, materiaaliset ja arkielämää ohjaavat kulttuurilliset tekijät sekä sosiaaliset tuet.

Aineisto osoittaa lastensuojelun perhetyön vaikuttaneen lapsen hyvinvointiin ja etuun kun perheessä on työskennelty myös vanhempien kanssa. Lastensuojelun perhetyö on koettu kokonaisvaltaiseksi perhettä tukevaksi työmuodoksi, jossa on otettu hyvin huomioon myös muut perheen kanssa toimivat yhteistyötahot. Perhe päättää itse mihin muutoksiin he ovat valmiita ja antavat ammatti-ihmisille ymmärrystä omista perheteemoistaan.

Lastensuojelun perhetyö osallistaa lapsen ja vanhemmat kaikissa työskentelyn eri vaiheissa. Saastamoisen (2010) mukaan lapsen osallisuudessa on kyse siitä, kuinka lapsi on otettu mukaan kehittämään, toteuttamaan ja arvioimaan työtä jonka keinoin lapsen etua turvataan (Saastamoinen: 65 – 67.)

Lastensuojelun perhetyön aloituspalaverissa kouluikäiset lapset ovat mukana laatimassa itseään ja perhettä koskevaa suunnitelmaa. Yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa laaditut lastensuojelun perhetyön tavoitteet lisäävät asiakaslähtöisyyttä, luottamusta sekä työskentelyyn motivoitumista. Kouluikäiset lapset ovat mukana kaikissa heitä koskevissa päätöksissä ja arvioinneissa lastensuojelun perhetyön prosessin aikana.

Aineiston perusteella voidaan todeta, että koko lastensuojelun perhetyön prosessissa huomioidaan lasten ikä ja kehitystaso hyvin. Lapset ovat mukana suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa lastensuojelun perhetyön työskentelyä. Lastensuojelun perhetyö osallistuminen on vapaaehtoista kaikille perheen jäsenille.

Saastamoisen (2010) mukaan lapsen osallisuus on keskeinen lähtökohta työskentelyn jokaisessa vaiheessa. Lastensuojelun perhetyössä huomioidaan perheiden toiveet ja mielipiteet työskentelyn aikana. Osallisuus merkitsee itsensä ilmaisemista ja omien mielipiteiden huomioimista työskentelyprosessissa. Muukkosen (2008) mukaan osallisuus on aina kokemuksena henkilökohtainen ja jota tulee myös kunnioittaa. (Saastamoinen 2010:66, Muukkonen 2008:154.)

Lasta osallistettaessa tulee huomioida hänen ikätasonsa, kykynsä ja kiinnostuksensa. Osallistamalla vahvistetaan lapsen itseluottamusta ja kokemusta olla osallisena omassa lähiarjessaan. Lapsi tulee osallistaa prosessin alusta alkaen ja hänellä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa toiminnan etenemiseen, sisältöön ja sen muotoon. Lapsen osallisuus ja osallistuminen tulee perustua aina vapaaehtoisuuteen. Lapsi voi olla osallinen, vaikei osallistuisi prosessiin. (Kauppinen – Sommers – Piironen – Vainio – Mäkelä – Vilmilä – Kataja 2011:8.)

Aineiston mukaan lastensuojelun perhetyö osallistaa asiakas perheet Shierin (2001) viiden portaan osallisuusmallin mukaisesti. Lapsia kuunnellaan, tuetaan omien mielipiteidensä ilmaisemisessa, huomioidaan lasten näkemykset sekä lapset otetaan mukaan päätösten tekoon kaikissa heitä koskevissa asioissa. Lastensuojelun perhetyön suunnitelmaa laadittaessa lapsia kuunnellaan ja heidän toiveita otetaan kaikissa työskentelyn eri vaiheissa huomioon.

Osallisuutta arvioitaessa on huomioitava erikseen työntekijöiden omien asenteiden merkitys ja taito ottaa lapsen ajatukset ja toiveet huomioon. Aineiston mukaan lastensuojelun

perhetyöntekijät omaavat tarvittavat valmiudet jakaa vastuuta asiakasperheiden kanssa. Perhetyöntekijät auttavat lasta useimmiten vanhemman kautta.

Aineisto osoittaa, että vuorovaikutus lastensuojelun perhetyön työntekijöiden kanssa on avointa, arvostavaa ja asiakasta kunnioittavaa. Asioita otetaan puheeksi suoraan ja niistä voidaan olla eri mieltä. Lastensuojelun perhetyö on niin sanotusti läpinäkyvää, eikä asiakkaan selän takana tehdä mitään, mistä asiakas tai vanhemmat eivät ole tietoisia. Perheet tulevat hyvin kuulluiksi lastensuojelun perhetyön työskentelyn aikana.

Kaskela & Kekkonen (2006) toteavat kuulemisen ja kuuntelemisen olevan ensisijainen taito ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja kunnioittamisessa. Järvisen & kumpp. (2012) mukaan kunnioittava asenne näkyy työntekijän arvostavana ja hyväksyvässä asenteena asiakasta kohtaan. (Kaskela & Kekkonen 2006: 32, Järvinen & Kumpp. 2012: 21 – 22.)

Lastensuojelun perhetyön asiakasperheet sitoutuvat työskentelyprosessiin ja haluavat itse muutoksia perheen arkeen. Muutostyöskentelyyn vaikuttavia tekijöitä ovat toiminnalliset tapaamiset sekä yhdessä työntekijän kanssa kädyt keskustelut.

Järvinen & kumpp. (2012) toteavat, että perheen tulee itse tehdä tarvittava muutos omaan elämäänsä, sillä työntekijät eivät voi muuttaa tilannetta perheen puolesta. Erityisen tärkeää on se, että perhe arvioi tehtyjä tavoitteita säännöllisesti yhdessä työntekijän kanssa. Lastensuojelun perhetyön työskentelyn onnistumista tukee se, että vanhempi kokee olevansa omien asioidensa ja perhetilanteensa asiantuntija. Lastensuojelun perhetyö huomioi lapsen osana kokonaisuutta ja kunnioittaa kaikkia perheenjäseniä omina yksilöinä. Tutkimuksemme tulosten mukaan lastensuojelun perhetyöntekijä huomioi perheiden ainutkertaisuuden ja huomioi jokaisen perheen yksilölliset tarpeet. (Järvinen & kumpp. 2012: 17–20.)

Lastensuojelun perhetyö asiakkaan (lapsi) näkökulmasta on osallistavaa ja perheitä muutokseen tukevaa työskentelyä. Työskentelyssä käytetyt toiminnalliset menetelmät, kuten kortit, pelit sekä lapsen/ nuoren oma kirja tukevat asiakasosallisuutta. Muukkosen (2008) mukaan lastensuojelun työskentelyssä asiakas itse on paras arvioija omasta osallisuudestaan. Asiakkaan osallisuuden mahdollisuutta tulee tarjota hänelle itselleen erilaisissa tilanteissa mutta mikäli asiakas kieltäytyy omasta osallisuudestaan, on sitä

kunnioitettava. Asiakas on itse oman osallisuutensa arvioija eikä osallisuuteen vaikuta välttämättä tapaamisten lukumäärä. (Muukkonen 2008: 148–149.)

Johanna Hurtigin (2003) väitöskirja nostaa esiin sitä, tuleeko lapsi näkyväksi ja kuulluksi perhetyön työskentelyssä. Hurtigin tutkimuksen mukaan lapset jäävät työskentelyssä niin sanotusti näkymättömiksi koska työntekijöiden suhde vanhempiin on vahvempi kuin lapsiin. Tutkimuksemme ei tue Hurtigin tutkimustuloksia, sillä aineiston mukaan lapset tulevat kuulluiksi vaikka työskentelyä tehdäänkin paljon vanhempien kautta. Toisaalta ajankohta on tänä päivänä erilainen ja lastensuojelun perhetyö on kehittynyt paljon vuodesta 2003.

Aineisto vastasi tutkimuskysymyksiimme siitä, kuinka lastensuojelun asiakasosallisuus sekä asiakaslähtöisyys huomioidaan lastensuojelun perhetyön prosessissa. Teoria vastasi ja tuki saamaamme aineistoa.

Aineistosta saimme esiin myös vanhempien ja asiakkaiden kokemuksellista tietoa koko lastensuojelun asiakasprosessista sekä palautetta lastensuojelusta yleisesti. Haluamme nostaa myös tutkimuksemme ulkopuolelta esiin tulleet seikat niiden tärkeyden ja mahdollisen kehittämisen kannalta. Nostamme asiakaspalautetta sekä muita haastatteluissa esille tulleita kehittämisehdotuksia pohdinnassa.

9 Luotettavuus ja eettisyys

Kiinnostuksemme opinnäytetyön aiheeseen nousi omasta työstämme ja halustamme tutkia ja kerätä tietoa asiakkaiden kokemuksista lastensuojelun perhetyön prosessista. Olemme työskennelleet vuosia lastensuojelun sosiaaliohjaajina tehden myös lastensuojelun perhetyötä ja työkokemuksemme myötä olemme perehtyneitä tutkimusalueeseen. Opinnäytetyön prosessin alkaessa kävimme paljon keskustelua lastensuojelun perhetyöstä yleisesti, jonka jälkeen keräsimme aiheesta teoria-aineistoa. Teoreettinen viitekehys löytyi osallisuudesta, asiakaslähtöisyydestä sekä kokemuksesta. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että haimme tutkimusluvan Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimistolta selkeään tarkoitukseen.

Jotta saisimme luotettavaa tulosta, pyrimme kertomaan mahdollisimman tarkasti koko opinnäytetyömme toteutumisen eri vaiheet. Haastateltavat saivat valita itse paikan haastattelulle, joko toimiston, oman kodin tai muun haluamansa paikan. Pyrimme poistamaan kaikki mahdolliset häiriötekijät kun haastattelut tapahtuivat toimistolla. Haastattelujankohdat olivat myös haastateltavien ehdottamia aikoja.

Pohdimme omien entisten tai nykyisten lastensuojelun perhetyön asiakkaidemme mukaan ottamista tutkimukseen. Onko omien asiakkaiden kanssa käyty haastattelu luotettava ja uskaltavatko entuudestaan tutut asiakkaat kertoa omille työntekijöilleen, rehellisesti omista kokemuksistaan lastensuojelun perhetyössä? Uusitalon (2001) mukaan tutkimuksen tulee tähdätä luotettaviin tuloksiin yrittäen ennakoivasti torjua virheelliset tulokset ja tulosten väärinkäyttö. (Uusitalo 2001: 31). Tutkimuksen täytyy perustua kaikkien henkilöiden vapaaehtoisuuteen ja suostumukseen. Haastatteluun osallistuminen perustui lastensuojelun perhetyön asiakkaiden vapaaehtoisuuteen. Haastateltavat valikoituivat lopuksi niin, ettei heistä kukaan ollut haastattelijoiden asiakkaita eikä tutkimuksen luotettavuutta tarvinnut pohtia tältä osin.

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään yleensä reliabiliteetin ja validiteetin käsittein. Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta ja validiteetti sitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 134–140.) Kerroimme kaikille haastatteluun osallistuville opinnäytetyömme tarkoituksesta, tavoitteista, tutkimusaineiston käsittelystä ja siitä, että tutkimustulosten pohjalta lastensuojelun perhetyötä voidaan jatkossa mahdollisesti kehittää asiakaslähtöisemmäksi. Kuulan (2006)

mukaan edellä mainitut seikat sekä haastateltavien pysyminen tunnistamattomina tukevat työn luotettavuutta. (Kuula 2006: 62–64).

Tutkimus tulee olla suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti, ja tieteelliselle tiedolle laadittujen vaatimusten edellyttämällä tavalla (Kuula 2006: 35). Opinnäytetyömme on edennyt suunnitelman mukaisesti, haastateltavia kunnioittaen, kuunnellen ja heillä on ollut mahdollisuus kertoa kokemuksistaan haluamallaan tavalla. Tutkimus on toteutettu myös eettisesti. Eettinen kestävyys on tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli (Tuomi – Sarajärvi 2009: 127).

Eettisyyden kannalta tutkittavien osallistumisen tulee olla täysin vapaaehtoista ja heidän tulee voida keskeyttää mukanaolonsa milloin haluavat. Tutkijan tulee varmistaa, että osallistujat tietävät, mistä tutkimuksessa on kyse ennen kuin he antavat suostumuksensa. Tuloksia käytetään vain tutkimuksen tuomaan tarkoitukseen eikä mihinkään muihin tutkimustarkoituksiin. Haastateltavien yksityisyydensuoja pätee myös tutkimuksen päätyttyä. (Kuula 2006: 86–90.) Tutkimusaineisto ja kaikki haastateltavilta saatu kirjallinen tieto on pidetty salassa muilta kuin tutkijoilta.

Aineisto hävitetään heti tutkimuksemme valmistumisen jälkeen. Kerroimme haastateltaville, että haastatteluaineisto tuhoaan analyysin ja opinnäytetyömme hyväksymisen jälkeen Helsingin kaupungin käyttämällä tuhoamismenetelmällä. Aineistoa analysoi vain me tutkijat. Kaikkea saamaamme aineistoa käytämme vain tähän opinnäytetyöhömmme.

Tätä opinnäytetyötä on ollut koko prosessin ajan tekemässä kaksi tutkijaa. Kahden tutkijan yhteistyö on mahdollistanut käyttämään tutkijatriangulaatioita. Kaikista havainnoista ja näkemyksistä on käyty paljon keskustelua ja pohdintaa sekä asioista on täytynt päästä yksimielisyyteen, mikä osaltaan on rikastuttanut ja monipuolistuttanut työn sisältöä lisäten sen luotettavuutta. (Eskola – Suoranta 1998: 70.)

10 Pohdinta

Tämä opinnäytetyöprosessi on tukenut ammatillista kasvuamme lastensuojelun sosiaalihoitajina valtavasti. Tutkimuksen tekeminen pysäytti meidät pohtimaan lastensuojelun perhetyötä asiakkaan näkökulmasta, osallisuudesta sekä asiakaslähtöisyydestä. Olemme kokeneet opinnäytetyön tekemisen parityönä hyväksi, sillä parin kanssa on voinut reflektoida jatkuvasti opinnäytetyöprosessia sekä lastensuojelun perhetyötä.

Tässä pohdinnassa haluamme nostaa esille ja pohtia vielä asioita, jotka nousivat tutkimustulosten lisäksi liittyen lastensuojeluun yleisesti. Lastensuojelun perhetyötä haetaan sosiaalityöntekijän laatimalla lastensuojelun asiakassuunnitelmalla, joka tulisi tehdä aina yhdessä asiakkaan tai vanhempien kanssa. Haastattelu aineistosta nousi usean vanhemman puheessa esiin se, etteivät he olleet tietoisia asiakassuunnitelmasta saati, että olisivat olleet mukana sitä laatimassa.

Asiakkaat (lapset) eivät tienneet mitä lastensuojelun asiakassuunnitelmalla tarkoitetaan, eivätkä ole olleet mukana sen laatimisessa. Asiakkaat eivät osanneet nimetä vastuusosiaalityöntekijäänsä ja suurin osa heistä ei ollut tavannut sosiaalityöntekijäänsä lainkaan. Voiko tällainen työskentely olla asiakaslähtöistä tai asiakasta osallistavaa? Lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat velvollisia tapaamaan asiakasta tarpeen mukaan sekä laatimaan asiakassuunnitelman ja päivittämään sitä vähintään kerran vuodessa, yhdessä asiakkaan ja perheen kanssa. Mielestämme tämä lisää asiakkaan osallisuutta sekä sitoutumista koko lastensuojelun työskentelyprosessiin.

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa nousee vahvasti esiin se, että lastensuojelun muutostyöskentelyä tehdään usein vanhemman kautta, mutta se ei sulje pois sitä, että lasta ei tavattaisi lainkaan. Vain lasta näkemällä ja kuulemalla saadaan lapsesta kokonaisvaltainen kuva hänen hyvinvoinnistaan. Mielestämme lasta tulisi tavata myös ilman vanhempaa ikätaso huomioiden niin, että hänellä on mahdollisuus kertoa asioista, joista ei ehkä puhuisi vanhemman läsnä ollessa.

Mikäli sosiaalityöntekijä tapaa pääpainotteisesti vain vanhempia, on tärkeää sopia, kuka ja miten lapselle kerrotaan tapaamisissa sovituista asioista. Lapsen osallisuuden kan-

nalta on merkittävää, että lapsi on tietoinen ja ajan tasalla työskentelystä. Alle kouluikäisiäkin lapsia pitäisi kuunnella ja ottaa useammin suunnitelmien laatimiseen mukaan.

Tutkimuksen aikana nousi esiin se, että osa lastensuojelun perhetyön asiakkaista oli pyytännyt itse lastensuojelun perhetyötä, ja osalle sosiaalityöntekijä oli markkinoinut palvelua. Tämä herätti meissä keskustelua siitä, ovatko kaikki lastensuojelun asiakkaat tasavertaisessa asemassa lastensuojelun perhetyön saamiseksi?

Osa haastatelluista koki huonona lastensuojelun työntekijöiden vaihtuvuuden, koska se osaltaan vaikuttaa muutostyöskentelyyn ja sen etenemiseen. Perheet kokivat uuden työntekijän kanssa aloitettavan työskentelyn alkavan aina alusta. Työntekijöiden vaihtuvuuteen vaikuttavia seikkoja ovat mielestämme esimerkiksi työn vaativuus suhteessa palkkaan. Sosiaaliala yleisesti on ollut naisvaltaista, joten myös niin sanottua luonnollista vaihtuvuutta äitiyslomista johtuen on jonkin verran. Asiakasperheiden huoli vaihtuvuudesta on ymmärrettävää. Perheiden tarinat ovat toisinaan hyvinkin rankkoja ja raskaita ja niistä puhuminen aina uudestaan ja uudestaan vie voimia. Pohdimme parityön merkitystä koko lastensuojelun työskentelyssä. Mikäli jokaisella perheellä olisi kaksi omaa työntekijää, silloin toisen poisjääminen ei turhauttaisi perhettä, eikä vaikuttaisi työskentelyn jatkumiseen.

Opinnäyteprosessi oli mielestämme antoisa ja erittäin mielenkiintoinen. Pohdimme, että mikäli aloittaisimme opinnäytetyönteon nyt, muotoilisimme haastattelukysymyksiä hie-man toisenlaisiksi. Nyt haastattelurunkomme oli varsin laaja, keskittyen paljon koko lastensuojelun asiakasprosessiin, vaikka itse tutkimuskysymyksemme olivatkin lastensuojelun perhetyöhön keskittyviä.

Pohdimme myös sitä, että kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä lastensuojelun perhetyöhön. Kokemuksemme mukaan lastensuojelun perhetyön asiakkaissa on myös paljon perheitä, jotka eivät ole asiasta samaa mieltä sekä monella on tunne siitä, että ovat niin sanotusti pakotettuja ottamaan lastensuojelun perhetyötä vastaan. Pohdimme oliko tutkimukseen osallistumiseen markkinoinnilla osuutta asiaan vai oliko kyse leimaantumisen pelosta/ halukkuudesta osallistua tutkimukseen.

Tutkimus tehtiin kahteen eri lastensuojelun toimipisteeseen. Toisesta toimipisteestä tutkimukseen osallistui seitsemän perhettä ja toisesta vain kaksi perhettä. Asiakasmäärät

ovat molemmissa toimipisteissä suhteellisen samanlaiset, samoin alueen väestöpohja. Pohdimme mistä epätasapainoinen tutkimukseen osallistuminen johtui. Kuitenkin kaikki osallistuneet olivat otettuja siitä, että saivat tulla kuulluksi ja heidän kokemuksellista tietoa viedään eteenpäin.

Lastensuojelun perhetyöntekijät saivat kokonaisuudessaan valtavasti hyvää palautetta. Esimerkiksi siitä, että perheet ovat voineet luottaa työntekijöihinsä, vaikka henkilökemiat eivät aluksi olisikaan kohdanneet. Näistä oli käyty avointa keskustelua ja työskentelyä oli voitu jatkaa tämän jälkeen hyvässä hengessä. Perheet toivoisivat enemmän vertaisuellista ryhmätoimintaa kuten retket, pajatoiminta sekä perheleirit.

Opinnäytetyömme tulosten pohjalta voidaan kehittää ja kiinnittää työskentelyssä enemmän huomiota koko lastensuojelun asiakasprosessin. Sosiaaliohjaajien on tärkeää kertoa ja markkinoida sosiaalityöntekijöille perhetyön sisällöistä ja toimintamenetelmistä. Myös konsultaatio mahdollisuutta kannattaa käyttää tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijä pohtii hakevansa perheelle lastensuojelun perhetyötä, mutta ei ole varma sopiiko palvelu kyseessä olevalle perheelle. Sosiaaliohjaajaa voi pyytää myös kertomaan lastensuojelun perhetyöstä perheelle ja pohtia yhdessä perheen kanssa onko palvelu oikeanlainen tutkimuoto. Sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyö on erittäin tärkeää etenkin silloin, kun perheessä tehdään lastensuojelun perhetyötä.

Opinnäytetyöprosessi on ollut erittäin mielenkiintoinen ja antanut meille niin opiskelijoina, kuin työntekijöinäkin valtavasti uutta tietoa sekä syventänyt ymmärrystämme teorian ja käytännön välillä. Osallisuus käsitteenä ja käytäntönä on onnistuneen kohtaamisen mahdollistaja. Opinnäytetyömme antia on jo käyty läpi työyhteisöissämme. Lastensuojelun perhetyön asiakkaille ollaan tulevaisuudessa tekemässä asiakaspalaute kyselyitä ja uskomme, että opinnäytetyömme tietoa voidaan hyödyntää palautteiden sisällön suunnittelussa.

Lähteet

Bardy, Marjatta 2013. Lastensuojelun ytimissä. Juvenes Print. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Heino, Tarja 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Helsinki: Vastapaino.

Heino, Tarja – Berg, Kristiina – Hurtig, Johanna 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Stakes. Helsinki.

Helsingin kaupungin perhetyön esite 2013.

Helsingin kaupunki, Sosiaalivirasto 2013. Palvelukuvaus. Lastensuojelun perhetyö.

Helsingin kaupunki tietokeskus: Helsingin kaupunki alueittain 2012;
http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/13_04_30_Hki_alueittain2012_Tikka-nen.pdf Luettu: 22.1.2014

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2008. Tutkimus – haastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hotari, Kaisa-Elina – Oranen, Mikko – Pösö, Tarja 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa. Bardy, Marjatta. Lastensuojelun ytimissä. Tampere Juvenes Print-Suomen Yliopistonpaino Oy.

Hurtig, Johanna 2003. Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lasten-suojelun perhetyön käytännöissä. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto.

Hyväri, Susanna 2012. <http://www.diaktutkii.fi/blogi.asp?id=103> Luettu: 3.1 2014

Häggman-Laitila, Arja 2001. Varhainen tuki lapsiperheiden terveyden edistämisessä. Teoksessa. Pietilä, Anna-Maija. Hakulinen, Tuovi. Hirvonen, Eila. Koponen, Päivikki. Salminen Eeva-Maija. Sirola, Kirsi (toim.) Terveyden edistäminen ja uudistuvat työtavat. Juva: WSOY.

Ihalainen, Jarmo – Kettunen, Terttu 2011. Turvaverkko vai trampoliini sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOY.

Järvinen, Ritva – Lankinen, Aila – Taajamo, Terhi – Veistilä, Minna – Virolainen, Arja 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Järvinen, Ritva – Lankinen, Aila – Taajamo, Terhi – Veistilä, Minna – Virolainen, Arja 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Kananoja, Aulikki – Lähteinen, Martti – Marjamäki, Pirjo – Laiho, Kristiina – Sarvimäki, Pirjo – Karjalainen, Pekka – Seppänen, Marjaana 2007. Sosiaalityön käsikirja. Jyväskylä. Tietosanoma.

Kaskela, Marja – Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta - opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Stakes.

Kauppinen, Riitta (toim.) – Sommers-Piironen, Johanna – Vainio, Johanna – Mäkelä, Päivi – Vilmilä, Fanny – Kataja, Elina 2011. Lapsen ääni – tarina minulta. Osallisuus on jotain, mikä kuulu kaikille ihmisille. Aina. Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen. Paintmedia. http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/7fe82bf07f6eeb73c6092a7be4fe4665/1413474207/application/pdf/1313701/lapsen_aani_web.pdf Luettu: 16.10. 2014

Kiuru, Hanna. 2010. ”Lapsen etu on se, mikä meitä ohjaa”. Lapsilähtöinen työskentely perhe-keskeisessä lastensuojelun perhetyössä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lapsiperheiden asiakasprosessi:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=11488273&name=DLFE-31552.pdf Luettu 19.9 2014

Lastensuojelun asiakasprosessi:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=11488273&name=DLFE-31552.pdf Luettu: 28.10 2014

Lastensuojelulaki (417/2007), soveltamisopas.

Lastensuojelulaki 417/2007.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7> Luettu: 27.9 2014

Mattus, Marjo-Riitta 1994. Haastatteluopas perhekeskeiseen työhön, HMI. Helsinki: Sairaanhoidajien koulutussäätiö.

Muukkonen, Tiina 2008. Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Heikki Waris instituutti.

Myllärniemi, Anniina 2007. Lastensuojelun perhetyö ammattikäytäntönä. Heikki Waris instituutti.

Myllärniemi, Anniina 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris-instituutti 6/2007. Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 2007. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.socca.fi/aineistot/lastensuojelun-perhetyo.pdf> Luettu: 1.3.2014

Määttä, Paula 2001. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: Atena kustannus.

Rantala, Anja 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta. Jyväskylän yliopisto.

Räty, Tapio 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Räty, Tapio 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa, käsikirja arjen toimintaan. Helsinki. Edita.

Stakes. Sosiaaliturva 2008. Stakes lastensuojelu, tilastotiedote 23/2008 Suomen virallinen tilasto.

Sosiaalihuollon asiakasprosessi:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=11488273&name=DLFE-31554.pdf Luettu 19.9 2014

Sosiaalihuoltolaki, 1982/710

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710> Luettu: 27.9.2014

Tanskanen, Ilona – Timonen-Kallio, Eeva 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Teoksessa. Nivala Elina. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana 2010. Turun ammattikorkeakoulu.

Uusitalo, Hannu 2001. Tiede, tutkimus ja tutkielma. 1-7. painos. Juva: WSOY.

Vilen, Marika – Seppänen, Paula – Tapio, Nina – Toivanen, Riikka 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki.

Vilkka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vuori, Jaana – Nätkin, Ritva (toim.) Perhetyön tieto 2007 Tampere: Vastapaino.

Liitteet

Suostumuslupalomake

HYVÄ LASTENSUOJELUN PERHETYÖN ASIAKAS

Olemme sosionomi Yamk opiskelijoita Metropolia ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyön Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden lastensuojelun perhetyöhön. Tutkimuksen tarkoituksena on kerätä tietoa asiakkaan kokemuksista lastensuojelun perhetyön prosessista. Asiakastiedon avulla voidaan lastensuojelun perhetyötä mahdollisesti kehittää.

Pyydämme Teitä kohteliaammin suostumaan haastatteluun opinnäytetyötämme varten. Haastatteluista saatavat tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja nimettömänä. Tutkimustulokset raportoidaan opinnäytetyönä.

Mikäli annatte suostumuksenne, niin otamme teihin yhteyttä antamaanne puhelinnumeroon sopiaaksemme haastatteluajan. Teillä on mahdollisuus perua osallistumisenne suostumuksen jälkeenkin ilmoittamalla siitä omalle työntekijällemme.

Nimesi ja yhteystietosi

Ystävällisin terveisin

Tuire Fjäder ja Tanja Varetto-Schnitter

Haastattelulupalomake

Opiskelemme Metropolia ammattikorkeakoulussa, Helsingin toimipaikassa ylemmää sosionomi ammattikorkeakoulututkintoa. Teemme opinnäytetyötä lastensuojelun perhetyön asiakas kokemuksista. Tutkimuksemme tavoitteena on saada tietoa ja kehittää lastensuojelun perhetyötä.

Tutkimus tehdään haastattelemalla ja tiedot käsitellään nimettöminä sekä ehdottomasti luottamuksellisesti. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Olisimme erittäin kiitollisia, jos osallistuisitte tutkimukseemme.

Yhteistyöterveisin,

Tuire Fjäder ja Tanja Varetto-Schnitter

SUOSTUMUS:

Minä _____ suostun mukaan tutkimukseen.

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Huoltajan allekirjoitus:

Haastattelukysymykset vanhemmille

1. Tiedätkö onko sinulle tehty asiakassuunnitelmaa ja mikäli on millä tavoin olet osallistunut sen tekemiseen?
2. Minkälaista keskustelua kävit sosiaalityöntekijäsi kanssa perhetyöstä ja kuinka sosiaalityöntekijäsi markkinoi palvelua?
3. Oletko ollut mukana laatimassa perhetyön suunnitelmaa(vanhemmat+lapsi)? Mitkä ovat/olivat lastensuojelun perhetyön työskentelyn tavoitteet?
4. Kuvaile millä tavalla olet saanut osallistua ja vaikuttaa perhetyön työskentely prosessiin?
5. Kerro kuinka perheesi voimavarat (kyvyt, tieto ja taidot) on otettu työskentelyssä huomioon?
6. Kuvaile kuinka perhetyö on auttanut perhettäsi? Oletteko saaneet apua perhetyön prosessin aikana?
7. Mitä tunteita työskentely on sinussa herättänyt?
8. Minkälaisia palveluita olisitte toivoneet perheenne tueksi perhetyön lisäksi?
9. Miten olet kokenut yhteistyön lastensuojelun sosiaaliohjaajien kanssa?
10. Palautetta ja kehittämis ehdotuksia?

Haastattelukysymykset alakouluikäisille lapsille

1. Tiedätkö kuka on sinun lastensuojelun sosiaalityöntekijäsi?
2. Onko sinulle tehty asiakassuunnitelmaa ja mikäli on millä tavoin olet osallistunut sen tekemiseen?
3. Tiedätkö miksi teillä on perhetyötä? Kuka sinulle kertoi asiasta?
4. Oletko ollut mukana tekemässä perhetyön suunnitelmaa?
5. Kuvaile millä tavalla olet saanut osallistua ja perhetyön työskentelyyn?
6. Kuvaile kuinka perhetyö on auttanut perhettäsi? Oletteko saaneet apua perhetyön aikana?
7. Mitä tunteita työskentely on sinussa herättänyt?
8. Olisiko lastensuojelulla ollut jotain muuta auttamismuotoa jota olisit toivonut perhetyön lisäksi?
9. Miten olet kokenut yhteistyön lastensuojelun sosiaaliohjaajien kanssa?
10. Palautetta ja kehittämis ehdotuksia?